

CPB

SRĐ

List za književnost i nauku.

Vlasnik, izdavačel i odgovorni urednik: Kristo P. Dominković.

SADRŽAJ.

- I. MOTIVI IZ DUBROVNIKA. Pjesma.
(2. Sv. Martin). . . . . Petar Nušić.
- II. LAŽAC. . . . . Kristo P. Dominković.
- III. МУДРЕ ИЗРЕКЕ. . . . . X.
- IV. SITNICE IZ DUBROVAČKE PROŠLOSTI. (14).
(Noćni napadaj Tudizića na Điva Bozdaria 1672. god.). A. Vučetić.
- V. ŠEKSPIROV SONET. . . . . Antun Krespi.
- VI. POKORA. Lakrdija u tri prizora. (Kraj). . . . . L. Z.
- VII. ТАЈНА СМРТИ. . . . . Давид С. Пијаде.
- VIII. NA GROBU FRANA VULETIĆA. Pjesma. . . . . Dr. Ivan A. Kaznačić.
- IX. O „BOŽANSTVENOJ KOMEDIJI DANTA
ALIGHIERI-JA. (4). . . . . Walter bar. Ćubibratić.
- X. ПРЕД ЖИВОТОМ. . . . . Максим Горки.
- XI. POZITIVIZAM U UMJETNOSTI. . . . . Dr. Torkvato.
- XII. НАРОДНА ПРИПОВИЈЕТКА. . . . . B. A.
- XIII. TRI DOSLIJE NEPOZNATE PJESME DUM MAVRA
VETRANIĆA. (2). . . . . Petar M. Kolendić.
- XIV. VASPITAŃE VOĀE. (2) . . . . . Jules Payot.
- XV. OCJENE I PRIKAZI.
*Srpska književnost od Velike Seobe do Dositeja Obrado-
vića od Tihomira Ostojića. . . . . — nd —*
- XVI. BIĀEŠKE.
*Književnost. — Prosjeta. — Znanost i nauka. —
Nove knjige.*

„Srd“ izlazi u sveskama od 3 tabaka, polovinom i svrhom od mjeseca.

Rukopisi se ne vraćaju.

Na godinu: Za Austro-Ugarsku . . . . . kruna 12.
„ „ „ Inozemstvo . . . . . franaka u zlatu 15.

DUBROVNIK.

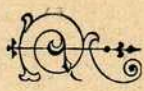
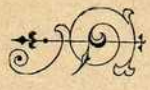
Srpska Dubrovačka Štamparija A. Pasarića.

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Лука Ћеловић
БЕОГРАД
Luka Ćelović
S R D
БЕОГРАД

God. IV.

Dubrovnik, 28. Februara 1905.

Br. 3. i 4.

MOTIVI IZ DUBROVNIKA.

— Petar Nunsic. —

2.

SV. MARTIN.

U veličanstvu stvari, štono bjehu,
Dube se zidi porušenih dvora,
Nad kojim nebo krili eter-strehu,
A brda prave štit od zelen-borâ.

Među dva brjega more tromo struji
I lupkim šumom liže glatke žale,
A p'jesak tmurnim hropotañem bruji
I s n'jemim valom zbija n'jeme šale.

Sve spî . . . . . Ti dišeš vôge miris svježi
I mora jaki slap i voñ ozóna,
I u tom mûku slutiš nešto bježi
I tone u jaz siñeg vasiona.

A tebi mrena sa oçiju pada
Pred blagim licem u samoçi mira,
I duša, prosta od života jada,
Uzvija lijet do istine vira.

I vidiš hipom, koj' vjekovâ traje,
Kićene zgrade, mjesto trulih prije:
Gospoda šeću, jarko sunce sjaje . . . .
Al' tî, što gledaš, tebe ondje nije.
. . . . .

U veličanstvu stvari, koje bjehu,
Dube se zidi porušenih dvora,
Živoga nekad bića nalik lehu
Jâ mrkloj noći nakon rujnih zora.

LAŽAC.

Uspomena na jednog pok. prijatelja.

— K. Dominković. —

Bio je mlad. Lani je svršio gimnaziju, pošao na universu, pa se vratio kući prije praznika, jer su ga tako svjetovali lekari i prijatelji. Mnogo se je kroz tu godinu izmijenio. Opao u lice, blijed i oslablen.

Bilo je letno doba.

— Hoćeš li sa mnom da u jutro šetaš? Tako su mi preporučili; reče mi, kad se jedne večeri s úime sretoh.

— Hoću; odgovorim kratko i ne pogledav ga u lice.

Osvanulo jutro čisto i blago. Nadoh se s úime, te se uputismo. U ruci je nosio jednu kúigu. Mučali smo obojica, te gotovo múkom stigismo do borove šume u kraj mora. Pred nama se prostrla glatka i čista pučina, samo bi joj na nekim mjestima laki jutarñi vjetar naćerao bõre. Oko nas šuma. Bor do bora iznio se iznad nas, pa svojim zdravim dahom zaćinio zrak oko nas; a moj prijatelj nadimle grudi i srka taj božji lijek, jer mu kazaše da je to zdravo. Ja ga gledam i múćim. Najednom on oduši pune grudi i pogleda me nekako ćudno.

— Misliš li ti, hoću li ja ozdraviti? upita me i kašluene dva, tri puta; ali snaga i jćk toga kašlja davali su mi odgovor, koga mu ja nijesam smio da kažem.

— Ne boj se! To se zna, da ćeš ozdraviti; odgovorim mu odlučno i ozbiľno, gledajuć ga u sjajne ali tužne oći, da se ne izdam.

Opet umukosmo.

— Ko zna? Možda ću i ozdraviti. . . . . Lekari mi kažu, da je samo katar, pa mi preporučuju zrak. . . . Ali opet. . . Vidiš, — nastavi on, — i ja sam imao jednog druga. Umriõ je preklani. Imao je i on katar, pa je umriõ. Ko zna, je li ovo onaj isti katar? Znaš, i ja sam úemu govorio da će ozdraviti, a i drugi su mu to isto govorili, a on bi nas samo nepovjerľivo pogledao, pa bi uzdahnuo. Znaš, mi smo ga varali; a varaš li ti mene? Varaju li me lekari, prijatelji? Vara li me moja dobra mati, kad mi kaže: „Ne boj se, sine; ti ćeš ozdraviti, Bog će

te pomoći!“ Ako me vara, zašto krije suzâ od mene. Reci mi, dragi prijatelju, ako mi je mrijeti, zašto me cio svijet vara, zašto je svak tako neiskren prema meni? Zar je zbiļa potreba, da svijet bude lažac i moja mati s űime? A Bog? . . . . „On će te pomoći!“ kaže mi mati. Vara li me on? Hoće ti me pomoći? . . . i opet zakašle, a ja ga slušam oborene glave i műku műćim.

— Ne moj, brate, prijatelju dragi! Ne moj da se zanosiš u take misli. Ne boj se! ozdravićeš.

— Brate! Prijatelju dragi! . . . ha, ha . . . . Zar je prijateljstvo i bratstvo u varaűu? . . . Putem me sreta prijatelj, pa me pozdravlja nekako nehajno; gleda me čudno, ispod oka; a ja mu nijesam ništa na žao učinio. Ako su űih dvojica, okreću se poslije za mnom i nešto šapću. Źale li me to? A zašto me Źale, ako imam ozdraviti? Zašto me varaju ako mi je mrijeti? O svijete, lažni svijete! . . .

— Čuješ prijatelju! reče mi najednom, nekako dostojanstveno. Vidiš li ovo široko more, ove kitűnaste bore, pa i ova gola brda naokolo. Kad bi ovo sve moglo da progovori, znam da bi me i ovo varalo, a ja bi svakome odgovorio: „Ti si lažac“.

Stane malo, zakašle, oplune i opazih kako je izbacio malo krvi. Sve me je ovo stezalo oko srca. Gutao sam slinu da se ne zaplaćem, ali ne mogoh izdržati. Suza navri i prolije se. Nijesam je mogao sakriti, jer je on to prije opazio.

— Ti plaćeš? . . . reče mi. Gle ove kűige, ovo su Brankove pjesme. Najmilija mi je ona „kad mlidija umreti“. Ah, zašto nijesam pjesnik? Zašto nijesam Branko, pa da zapjevam kô grom, i zacvilim kô guja u procjepu, te da prepukne srce ovog laživog svijeta, da mi i studeni kamen proplaće, jer bi jedino ta suza istinu govorila, ona me ne bi varala; a cio svijet, samo je — lažac!

— Prestani prijatelju; rekoh mu. Ne govori daļe, jer će mi srce prepući. Ne moj, dragi, da samo o zlu slutiš; ti ćeš ozdraviti.

On me uhvati pod ruku, da se krenemo kući, ne progovoriv mi ni riječi, već me samo oštro pogleda, a iz pogleda sam mu čitao riječ: lažac.

Brzo stigne hladna jesen. Laki vjetar zañiha goru zelenu i otrgne joj jedan listak, — to je bio moj prijatelj. Sve do zadñeg daha varali smo ga svi; ja, mati, prijatelji i cio svijet. On se oprostí svijetom, a zadñi mu je pozdrav bio: „lažac“.

I proliše se suze, koje su pričale čistu istinu mome prijatelju, ali — on ih ne vide.

МУДРЕ ИЗРЕКЕ.

— х. —

1. Сваки човјек, све до часа смрти, треба да се бави о своје васпитању.

Д' Ацелъ.

2. Приватни одгој има своје слабе стране које, акопрем су битно негативне нарави, ипак нијесу мање тешке. Вазда ће нешто фалит човјеку, који рано и дуго није био мочен у ону струју живе воде, што нас за час остуди да нас касније угријава

Винет.

3. Одгој, или барем морални одгој, настоји да човјек не буде одвећ попустљив прама нагонима, да га не вуче тамо и амо свака надвладајућа жеља, него да се зауздава, да се држи у равновјесју, да се подвргñива савјетима размишљаја, прама којијем свако његово дјело треба да буде расправљано и зрело одлучено.

Хесберт Свенцер.

4. Одлучујте споро, али извршујте хитро.

Изократ.

5. Често је боље да учиниш нешто не посве добро учињено, него да не учиниш ништа.

Бизмарк.

6. Ништа није трудније, а ипак драгоцјеније, него кад чељаде зна да се одлучи.

Наполсон I.

7. Нема праве користи без поштења.

Платон.

Noćni napadaj Tudizića na Điva Bozdaria 1672. godine.

U prijašnjem sitnicama imali smo prilike da opišemo razuzdanost i jogunstvo velike vlastele iza velike trešnje. To nijesu bili osamljeni slučajevi, jer su se dogodili više puta.

I prijedmet je ove sitnice jedan od takijeh slučajeva, koji se dogodio 2. septembra 1672. godine, četvrt sata iza „ure noći“ pred Zvonikom, Lužom i Svetijem Vlasijem. Tad su trojica, a između njih dva brata Tudizića, dva vlastelina, čekala u tami iz zasjede Điva Bozdaria, da na njega kameñem i oružjem napadnu, kada prode, i možda su se bili dogovorili i s drugim ljudima, koji su bili zagrnuti. Pri tome napadaju ne samo da su prestopili javni red, nego su i u nazočnosti javnijeh službenika nastavili svoje nedjelo.

Prije no što pripovjedimo stvar, osvrnućemo se na pozorište događaja. Na Placi veliki potres od 7 aprila 1667. bio je srušio sve kuće, te je ono bila samo gomila kameña i stijena. I drugovdje po gradu mal ne sve kuće bjehu srušene ili teško oštećene. Malo vremena iza trešnje počeo se iznositi ruševine, a republika tada stane da gradi na Placi nove kuće. Prva, koju država sagrađi, bješe ona na dnu ulice sv. Nikole prama Divoni. Kuća bješe već gotova, kad se 2. septembra 1672. dogodi slučaj, koji hoćemo da pripovjedimo; u noj već bješe dućan nekijeh *Bonemelli*. U jednoj ulici dalje s druge strane, kuda se hodilo u Bozdarijevu kuću, (gdje je sada Štionica?) bješe drugi dućan nekog Jakoba Grbavca. U ulici Svetoga Nikole, i u ulici iza nje, pod Prijekijem, za onom novom kućom na Placi, bjehu za stalno pale neke kuće, koje još ne bjehu iznova zgrađene, jer tu godine 1672: stajaše drvena kuća, privremeno podignuta jamačno iza trešnje. Istina je ipak, da bješe i prije trešnje drvenijeh dućana i kućica poviše njih. Ali i odmah iza trešnje gradili su se dućani od drva, kao oni o kojijem se govori u „*Diversi di cancelleria*“ pod 31. maja 1669, kad Mato Ilijin iz Risna, koji bješe sagrađio od drva i dasaka tri dućana na Placi prema Luži, na mjestu zvanu „*Medu Zefaricama*“, te u

dvoje njih stanovaše onda Lucija Boškova a u trećoj momak rečenog Mata, prodade te dućane Iliji Ivanovu Veselićeu za 292 dukata. Tada na zapadu ovijeh dućana bile su još razvaline, a na jugu i na sjeveru opet po jedan dućan¹⁾.

Na Luži, gdje je bila glavna straža, bilo je one večeri više vojnika sa svojijem kapuralima, kao što je bio kapuro Rado Antunov, vojnici Marko Zlovečera i Petar Puliz. Kapuro Mato Zibilisko, kapuro Nikola i drugi vojnici bili su na Luži ili u Dvoru na raspolaganje Knezu. Između ostalog oružja imali su oni i onda oštoperca (alabarde), a oko ure noći su (dajbudi kapurali) večerivali u Luži. O Radu kapuralu znamo da je bio oženjen i da je stanovao na Pilama god. 1673-4, jer je tako za-bilježeno u prijepisu pučanstva. Knez je bio sved u Dvoru za državnu službu a još u večer su se vlastela šetala ili sjedala pred Divonom ili pod Dvorom, ili su sjedala pred kakvijem dućanom. Tu bješe kadgod i druge čeljadi okrom vlastele.

Tako bješe i one večeri 2. septembra 1672; trojica su sjedala pred Bonemelievijem dućanom, a bilo je tu i više ljudi zagrnutih, kako što su bila zagrnuta i dvojica, koja su stala prisloñena uza dućan Jakoba Grbavca. Od one trojice, koja su sjedala pred Bonemelievijem dućanom, dvojica su bila dva vlastelina, dva brata, Stijepo i Frano Tudizić (*Tudisi*), koji su imali i nadimak Šilinovići, a treći i ako je bio vlastelin, ostane nepoznat.

Braća Stijepo i Frano Tudizić bjehu nemirni i siloviti ljudi i prije i poslije ovog događaja. Stijepo nekoliko godina prije otme jednoga zidara Sabu Serafinovu Zamañi, kad je ovaj bio časnik nad gradñom „Dvora“, te kad se Zamaña potuži na ñegovo nasilje, Stijepo navali na ñ uvrjedama. Frano, ñegov brat, 8. februara 1673 zatvoren je u tamnicu, jer se bio svadio

¹⁾ Mattheus Illin de Risano, comorans Ragusii, sanquani ille qui construxit tres apotecas, positas in platea in faciem *Lodiae*, loco dicto *meghru segliaricam*, ab ipso de lignis et tabulis edificatas, in duabus ad praesens habitat Lutia Boskova et in tertia famulus dicti Matthei, quarum trium apotecarum confines esse dixerunt ab oriente viam comunis, et occidente ruinas, ab austro apotecam Petri Barbitonsoris, a tramontana vero apotecam Nicolai Cauididi cessit Eliae Io. Vesselicich, eo quia habuisset et recepisset a dicto Elia Vesselicich ducatos ducentum nonaginta duos de grossis 40 pro ducato.

s Lukom Bonom i bio ga uvrijedio. Sutradan pak Stijepo, stojeći pod „Divonom“ sa mnogo druge vlastele, počme nepristojno vikati na pravdu u Dubrovniku. Zato je kažnjen zatočjem u Malom Stonu za dvije godine i po dana.

Braća Tudizići su otprije naumili bili da oprave štogod teška protiv Điva Bozdaria, jer ih je on prigodom njihove navale, koju idemo da pripovjedimo, tužio ovako: „*Oni su i prije iskali veće volate za uzet je sa mnom, ali sam šktivavó;*“ (to znači: oni su i prije tražili da navale na me, ali sam se uklanio). Čeljad, koja su bila zagrnuta, Bozdari nije poznao i nije izriječno kazato da su bili u dogovoru s Tudizićima.

Ono veće dakle u napomenuto doba Đivo Bozdari hodio je niz Placu Malu put Divone, možda da se šeta, i opazi onu trojicu, gdje sjede. Prije no što dođe do Divone, dvojica ođ njih ustanu i zamaknu za nugao one drvene kuće; treći se digne i dođe po sred Place. Onda po svoj prilici, kad se Bozdari obrnuo put Gospe, skupe se sva trojica i stanu mu zviždati i hoditi za nim sustopice očito zlom namjerom. Tu trku i zviždanje čuje kapuro Rado Antunov, koji je večerivao u Luži, te izade s oštropercem u ruci, da vidi što je. Kad Bozdari dođe u Lužu, tuži se ovako: „Segvitau me (idu meni uzatopce) Tudisi, éeraju me vlasteli, éeraju me Šilinovići;“ okrenuvši se pak put Tudizića, reče im: „*Dodi jedan po jedan, a ne svi tri ujedno*“. Kad se Bozdari vrati s Luže i krene put Zvonika, braća Tudizići dođu mu u susret. On im htjede izbjegnuti, ali mladi Tudizić, koji je imao u ruci kordu, veoma širok nož, udari ga po ramenu. On podigne ruku i uzmakne, te se obrani i zapita Tudizića, kojega posla ima s nim. Ali inu se ne izmakne, jer ga sada mladi Tudizić rani lako kordom po vratu i okrvavi ga. Bozdari ipak zapriječi njihove dalje udarce, jer se stavi na oprez i ne pusti ih da opet k nemu pristupe; ali mladi Tudizić navalivaše i dalje na néga, a stariji uzme kamen da ga pogodi. Tada Bozdari uzmakne put Svetoga Vlaha, otkle pođe u Kneza, da mu opovjedi događaj i pokaže udarac na ramenu i na vratu.

Knez pošale nekoliko vojnika, to jest kapurala Mata Zibiliska, kapurala Nikolu i druge vojnike s Bozdarijem da ga doprate kući.

Pored svega toga napadači ga zgrade kamičkom u prsi, jer kad su ga vojnici pratili i kad dođu do mjesta, gdje se ulazi u ulicu, koja je vodila do Bozdarijeve kuće, prođu mimo dućan Jakoba Grbavca i tu vide dvojicu umotanu, koja stajahu nasloñena o dućan, a tada napadači bace na Bozdaria dva kamička, a od njih jedan ga zgori u prsi.

Malo je vijeće odmah sutradan vodilo pravdu ovome napadaju. Pred ñim Pero brijač, kao liječnik, izjavi, da nema nikakve pogibli za Bozdaria s rane na vratu, jer je samo koža prorezana. Pero brijač naspomenut je prije sa svojim dućanom.

Vijeću umoljenika dode u ruke posao dne 26. oktobra iste godine, te pošto ne bješe našlo da su sve prilike napadaja tačno određene, odluči da se odgodi riješenje, dok se spis opuni (*conchiudo di diferirlo edampiarlo*).

U zapisu nije zabilježeno, kako je svršila ova pravda; ali događaj ipak baca grdnu sjenu na prilike između gospode „vladuštago“ grada Dubrovnika i dava nam sliku razuzdanosti, koja se bila uvukla između vlastele u doba trešnje. Ob ovoj razuzdanosti kaže Vlado Bunić u Banovoj tragediji „Marojica Kaboga“ :

„Naša mladež sa razuzdanosti
„U sv'jetu je na glas već izišla;
„To je po nas i Dubrovnik stidno“.

www.unilib.rs

У
Н
И
В
Е
Р
С
К
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ŠEKSPIROV SONET.

Preveo s ingeleškog

Antun Krespi.

Posvećeno

Prijatelju IVU pl. SARAKA.

Bila je namjera našeg zajedničkog prijatelja i učitelja, pok. dum Ivana Stojanovića, da napiše proslav ovoj rukoveti soneta i da ih rastumači sa filozofične strane. Naprasna smrt osujetila mu je i ovu i tolike druge nakane. Tada sam se ja htio latiti toga posla, ali me pri tome nešto čudno čustvo obuzelo... ti ćeš ga bolje shvatiti, no što bi ga ja opisao. Soneti će dakle iziti bez tumača. To je sve naopako, no se je do jako radilo. Nemački prevodioci Bodenstedt i Gildemeister napisali su o njima čitavijeh rasprava. Švedski prevodilac G. R. Nyblom dodao im je zamašan tumač, a tako isto i holandski prevodilac L. H. J. Burgers-Dyk. V. Hugo, i ako ih je u prozi preveo, pristavio im je ipak napomena. Ja ću ih ostaviti kakvi su, a pošto ih Tebi posvećujem, ne može me se toliko prekori, što ih nijesam rastumačio, jer Tebi filozofičnog tumača ne treba.

60-ti Šekspirov Sonet.

Kô valovi, što hrle pjeskovite na žale,
Tako trenući naši jûre ka svome kraju,
Ter svaki mjesto grabi svim, što se pred njim svale,
I svi se sl'jedom trude, jeda se proturaju.
Iz vasiône lûči kad jednom život zînu,
Do zdrelosti dogmîže i, nom tek kruñen, mahom,
Ratujuć s slavom svojom, nategne u lûk tminu,
Dok vr'jeme môć, što dâde, opet mu sništi prahom.
Prèkosi vr'jeme ures, kojim se mladost bani,
I uporednim brazdam lepoti lice brûči:
Žiri se svim što narav istinom r'jetkom hrani,
A poštedi kos'jerom zlo, koje ona stûči.

No moj će stih, ja ufam, vrijeme upr'jet u kam
I hvaleć krepost tvoju prkòsit krutim rukam.

P O K O R A .

Lakrdija u tri prizora.

Piše L. Z.

P R I Z O R II.

Slika I.

Bajo i fra Ivan.

Bajo (nosi u jednoj ruci bocu rakije, a u drugoj pismo, pa kuca na vrata od manastira. Dolazi fra Ivan pa mu otvara). Dobra ti sreća, fra Ivane!

Fra Ivan. Daj Bog dobro, Bajo, a ti?

Bajo. Bogu hvala, dobro, a vi?

Fra Ivan. Ne možemo se potužit, Bogu da je slava i hvala! A što ti je to u boci?

Bajo. Lozovača, bolan, tebi i Ocu Gabru, da se zgrijete na ovoj studeni.

Fra Ivan. Baš ti hvala na časti i obrazu, moj Bajo, jer nema ti do čašice na ovu zimu.

Bajo. E jest baš, ima desetak danâ da je zastudilo, a sve sa zemanom¹⁾, jer od šta vakat, od toga i zeman.

Fra Ivan. E baš, sad je i vrijeme mrazu i studeni. — A za koga ti je to pismo?

Bajo. Ovo ću te zamolit da predaš Ocu Gabru, ali s te stope²⁾.

Fra Ivan. Hoću, kako ne, moj Bajo! Idem ončas³⁾ gore, pričekaj ti tu.

(ženska pjeva).

Bajo. Koja ono vila poje?

Fra Ivan. Ono je Mare. Vazda kad čini kakav posó popijeva. Nego idem ja odnijet kńigu.

(Fra Ivan idući nagne bocom i oduši).

Bajo. Boļa za te, čas prije. — A je li kršna?

Fra Ivan. Hu . . . hu . . . Božija kaplica!

¹⁾ Godišnje doba je *zeman*, a *vakat* je vrijeme, ²⁾ Odma. ³⁾ Odma.

Slika II.

Bajo i Mare (pjeva).

Bajo (sam sobom). Ma kako može bit žena u manastiru! A od starijih sam čuo da žena ne smije preko manastirskoga praga¹⁾).

Mare (izlazi s metlom i pjeva).

L'jepe ti su Cavtajke djevojke,
Što imadu sve za draga dadu;
A kad dođe gladna godinica
Doma sjede i u sunce glede...

Bajo. Baš ti je grlo kô u vile!

Mare. E da, vraže!²⁾ Rugaš se, *bricane*³⁾, je li?

Bajo. Ja ne rugam, nego čuvaj se ti da ti to metle ne slomim oko glave!

Mare. Oho! kako si škakliv! Što se prúicaš?⁴⁾

Bajo. Kako ne ću; ja ti hvalim glas, a ti me ružiš?!

Mare. Da, ne ću, da! Nego, dobri čovječe, reci mi, je li da, ja boļe pjevam nego vaše Konavoke?

Bajo. Jest, vjera i Bog, boļe!

Mare. Tešto,⁵⁾ kad je tako! (mete pred vratima). Sva ću se rastopit od tvoje hvale.

Bajo. Čuješ, ženo; kako mi ono reče fra Ivan da ti je ime?

Mare. Mare, a tebi?

Bajo. Bajo. — E Mare, Cavtajska vilo, kaži mi pravo što te zapitam.

Mare. Hoću, moj sokole konavoski što znam; zašto ne? Pitaj, da!

Bajo. Eh, da mi pravo kažeš, ko vam ono kopa u vrtu?

) Ovo je bilo u Cavtatu ima pô vijeka, i tad onaj manastir nije još bio upravljen po redu i pravilu redovničkomu, nego kao prosta, duhovnička kuća. ²⁾ Cavtajska ženska izreka i znači od prilike: *Ne budi mi urok.* ³⁾ *Brican* je čovjek obrijanih brkâ, kako su Konavļani nosili po primjeru Gosparâ XVIII vijeka. Po tome ostala je to pogrda Konavļanima i poruga, jer naš narod, kako je poznato, ne može da smisli čovjeka bez brkâ. ⁴⁾ Bacati se nogama (koñ, mazga), bacakati se. ⁵⁾ Od *tek što* = nešto, i odgovara talij. *manco (meno) male.*

Mare. Ko kopa? *Supilo*¹⁾, a da ko? On sved̄ radi u manastirskom vrtu, kad je potreba.

Bajo. Ne krij meni, ženska glavo; znam ja sve.

Mare. Nije Bog mi dô²⁾, niko drugi nego *Supilo*.

Bajo. Kakav *Supilo!* jadna ne bila! Ti kopača nijesi ni gledala.

Mare. Kako nijesam! Bio Bog s nama! Ponijela sam mu jutros rakiju, a docnije ručak.

Bajo. A kopa li ko drugi uza ņ?

Mare. Niko, nego mu ja pomažem oplijevsti travu, a na ruku mu je kadgod i fra Ivan, pa i Otac Gabro čeprla³⁾, kad mu šune, motičkom⁴⁾ po docima.

Bajo. Eh kake ste se, pōgani, dogovorili! Ma zaludu vam muka; znam ja sve, a za to sam i došō. Nego, molim te, Mare, pristani mi na dobro, pusti me da progovorim s gosparom Ivom; o glavu mi je.

Mare. S kakvijem gosparom Ivom?!

Bajo. Eh ti hoćeš meni užec rog za svijeću! Da, da! Nemoj, bogati, izvijat, no mi čisto kaži; ela moja vrlo Mare!

Mare. Ti si, moj čovječe, žašō⁵⁾! (maše rukom preko čela),

Bajo. Ja zašō! Da ne gledam gdje sam..... labaro jedna.....

(Mare bježi prema stubama).

Slika III.

Prijašni i Otac Gabro.

Otac Gabro (slazi niza stube i izlazi s pismom u ruci). Što je to? Što se karate? (Bajo pristupa ruci).

Mare (polako ocu Gabru). Promislite, oče; ište u manastiru gospara Iva i misli da on ono kopa u docu. Ima bit jadan čovjek krenuo glavom!

Otac Gabro (lako Mari). Eh nije ga jadnika sasvijem doma⁶⁾, a vrag ni ore ni kopa, nego udi gdje može ljudima. Ajde ti, ja ću ga smirit (Mare ide).

¹⁾ Tako se zvao neki težak u Cavtatu. ²⁾ Usklik i zakletva. ³⁾ Čeprkati. ⁴⁾ *Motičak* (motička) mala je motika. ⁵⁾ Krenuo glavom. ⁶⁾ *Nije ga doma* znači nije u svojoj svijesti.

(Jako Bajju). Dakle, dragi Bajo, hvala ti na rakiji; donio mi je bocu fra Ivan, pa sam popio čaňak¹⁾ ma je baš dobra, prava lozovača, A bi li, Bajo, i ti čašicu?

Bajo. Ne, hvala ti, oče; popio sam ja od jutros i pet, a milo mi je da ti nijesam donio što mu drago²⁾

Otac Gabro. Eh ne će Konavľanin od svoje časti, a što na čast donese, vaľa da je dobro.

Bajo. E da bome! Od obraza nijesam mogò inače.

Otac Gabro. Opet ti hvala!

Bajo. Nemaš na čemu, oče; a Bože zdravľe, pa do koji dan opet ću ja sać u Cavtat, i ne ću pristupit praznoruk, vjeru ti davam!

Otac Gabro. Sinko, što daš Manastiru, davaš siromasima, a to je isto kako da davaš Bogu. Ti znaš, mi redovnici živemo od naroda i s narodom.

Bajo. Tako je, beli vala!³⁾ Ne ću ja to svrgnut s uma, a ti me, Oče, danas pomozu; pogibòh bez tvoje ruke. Jesu li proučio ono pismo Meštra Pera?

Otac Gabro. Jesam, sinko, da; vidio sam što mi piše, i ja ću ti priskočit u pomoć drage volje. Ali prije ajde ti tu u crkvu i pomoli se Bogu; zavapi ga skrušeno, da na tebe pogleda i na sve nas grešnike, a ja ću do malo doć. Ajde, sinko, da; smiri se!

Bajo. U kakvu crkvu, oče Gabro, ako Boga znaš; nemam ja sad vremena da se Bogu molim, nego me ti opremi čas prije, jer me čeka posao i družina da idemo zajedno uza stranu.

Otac Gabro. Dobro, sinko; ajde ti sad u crkvu, a pričekaj će te posao i družina, dok se ti smiriš s Bogom.

Bajo. Ovdje bio Bog i anđeo Božiji! Ovo je danas prava napast!

Otac Gabro. Nije, sinko, nego ti se Božija milost kaže. Ajde, pa se s Bogom smiri, a znaš, danas je i prošteće⁴⁾.

¹⁾ Mala čašica. ²⁾ Kojekakve, neprobrane. ³⁾ Potvrđivanje, turske riječi.

⁴⁾ Ima nekijeh danā u latinskoj crkvi, kad je osobito prošteće, ako čelade pristupi svetim tajnama.

WWW.UNILIB.RS Bajo. Bog bio s nama! Lezi, pijan si!¹⁾ (pristupa ruci i upućuje se u crkvu). Idem, duhovniče, poslušaću te; samo nemoj da vele zastanem.

Otac Gabro. Ne ćeš, sinko, ja ti jamac; ajde da, boļa za te.²⁾

(Bajo ulazi u crkvu).

Slika IV.

Otac Gabro sam sobom.

Jadnoga čovjeka! a i vidjet je da je malo granut, pa nuti pisma meštra Pera (čita ga).

Mnogo poštovani oče Gabro!

Donijeće vam pismo tužan Bajo iz Popovića. Smućeno govori, a zavrteo je u glavu, da ste za pokoru gospara Iva stavili da kopa, er da je nešto teško opravio, a to da vam je jutros očitovô na ispovijesti. Promislite! Ja sam ga odvracô od te ludosti i drugačije nagovarô. Ali sve zaludu; néga je malo vrag osjenio, a znam da se odavna nije ispovidio. Kad biste ga mogli prignut i nagovoriti da se smiri s Bogom, on bi ozdravio. Eto vam ga tamo i da vam je preporučen. Na lijepe ćete ga slomit.

Vaš pokorni
Meštar Pero

(Daļe govori sam sobom Otac Gabro). Ovi je meštar Pero dobra duša! Ja ću nastojat što uzmogû, jer siromah Bajo mogô bi uprav ozdravit, kad bi se skrušeno ispovidio. Za to ja idem u crkvu, pa ću mu govoriti, eda li omekša; a vaļa mi se pospiješit, da se ne uskosi čekajući, jer mi je i preporučio da ga opremim čas prije. Bože moj, ti me pomozî, da ti privedem jednu dušu, koja je zašla s pravoga puta.

(Otac Gabro ide).

¹⁾ Bajo hoće da kaže kako mu je sila raditi po tuđoj volji. ²⁾ Boļa za te je fraza i znači *Boļe će biti za te*.

Slika V.

Fra Ivan i Mare.

Mare (ide romjenčom¹⁾ na vodu, a fra Ivan izlazi kroz druga vrata s klučima). Fra Ivane, ide podne. Što ćemo danas? Granariza²⁾ ili paste³⁾?

Fra Ivan. Na uļu, to se zna.

Mare. E da! znaš, danas je tvrda post.

Fra Ivan. Znam, kako ne znam. — A ima li još štogod objedu?

Mare. Ima malo škrpinica⁴⁾, i jedna tabiñica⁵⁾, što nam je poslô Jako Divizić⁶⁾

Fra Ivan. Bog mu dô zdravle! — E pa dobro! Naj boļe je da učiniš granariz na škrpinicam, a tabiñicu možeš skuhat. Obari i dvije patatice⁷⁾, pa ćemo ih izjesti na salatu⁸⁾, s tabiñicom. Malo smoka s ribom se hoće.

Mare. Čuješ ti ñega! Ma se tu hoće vremena za sve to parićat⁹⁾. Ne će moć bit objed za podne.

Fra Ivan. Pa hvala Bogu da je i za uru po podne, samo da je lijepo spravleno. A ako je to sve malo, nuti imamo i onu slanu jegulicu¹⁰⁾, čast našega sindika¹¹⁾ Nikole¹²⁾, Našô na rajskoj trpezi!

Mare. Eh ne bih ja nego sve u jedan dan, kako oni na trabakuli¹³⁾ što su govorili: *Magnemo tutto, chè domani semo a Zara*¹⁴⁾. Kad sutra zapuho šilok¹⁵⁾, i oni nekoliko danâ gladovali, jer ne mogli se uhitit¹⁶⁾ Zadra. Polako! više je danâ nego komadâ, moj fra Ivane; pa ide badñi dan, i tad ćemo jegulicu ako Bog dâ!

¹⁾ Romje.ća je mjedeni sud, u koji se voda hvata iz bunara. ²⁾ Oriz, pirinač. ³⁾ Tjestenica. ⁴⁾ Škrpinica vrsta ribe, također od kamena. ⁵⁾ Tabiñica također vrsta ribe. ⁶⁾ Poznati Cavtajski ribar i obrtnik. ⁷⁾ Krtolica (krumpir). ⁸⁾ Na salatu je jelo začinieno uļem i octom (kvasinom). ⁹⁾ Spraviti. ¹⁰⁾ Ugor posojen, riba od vode ¹¹⁾ Svaki manastir frañevački ima kakva ugledna gradanina za svoga zastupnika pred svijetovnijom vlastima i za svijetovne posle, što se manastira tiču, jer fratri se ne smiju miješati u take posle. Taj zastupnik zove se *sindik* (talij il sindico) iz grčkoga izvora riječ. ¹²⁾ Nikole Baule, ugledni Cavtaćanin. ¹³⁾ Jedreñaća. ¹⁴⁾ Mletački dijalekat i znači: „Izjedimo sve jer smo sutra u Zadru“. ¹⁵⁾ Jugovina. ¹⁶⁾ Uхватit.

WWW.UNILIB.BE

У
Н
И
В
Е
Р
С
К
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Fra Ivan. Imaš razlog. Dosta je za danas ono što smo nabrojili bez jegulice. Samo nemoj iznositi na trpezu ono naše blute¹⁾ posnom hranom, nego natoči bocu vina iz arkulića²⁾, što je u vinici³⁾. Jesi li čula?

Mare. To se može, ali vaļa pitat oca Gabra, je li to nému po volji.

Fra Ivan. Ne ée mu, ne boj se bit žô. I on je isti kô i ja. Volim ti se napit nego izjesti.

Mare. E da tako najbolje! Ti se iz jutra krijepiš rakijom, a po podne do noći vinom. A ja ne! Ja bih ti vino dala za vodu, ali *konca bijeloga*⁴⁾ iz jutra svaki bi čas srkla po čaňak, da mi može bit. Bih, Bog mi dô!

Fra Ivan. Za to je ona naša rakija svaki dan slabija, jer je ti krstiš vodom da je sved u boei na istomu.

Mare. Nijesam, Bog mi dô, nego se napijem, kad svi uzmemo. Vidiš, kako bi me ti potvorio! I ako sam ja slaba žena, jadna, siromašica, ostavljena od ljudi, ali je Bog jedan a svačiji. Od nepravde ljudske i zlobe toliko sam žučī popila, a pijem i dan današni, da ne znam što bih učinila od svoga života, da nemam onoga moga dragoga maloga što uči u gradu. Našli bi me jedan dan u dno *Rogoľaće*⁵⁾, ja ti jamac, i onako me Bog pomogô!

Fra Ivan. A zbiļa! Što ti je od Mata maloga?

Mare. Kakav Mato! Ne zove se on više Mato, otkad je ulegô u red fratarski, nego *Dijego*⁶⁾.

Fra Ivan. Znam, jadna, nego ga ja zovem, kako smo ga ovdje zvali i kako je kršten. Dakle kako ti je mali fratar?

Mare. Dobro, Bogu hvala; uči dobro. Onomadne je bio u gradu naš sindik, gospodar Nikola, i pošo ga je vidjet u *Malu Braću*, pa se arajdô⁷⁾, kako dijete napreduje u svemu.

Fra Ivan. Oni se gori⁸⁾ misli za svakoga, je li Mare!

¹⁾ Vino slabo, poštećeno. ²⁾ Zemljani sud. ³⁾ Podrum gdje se hrani vino, uje i ost. ⁴⁾ Rakiju su žene u Cavtatu nazvale *konac bijeli*, da je bolje čut, jer zazorno je kazat *rakija*. ⁵⁾ Neka vratolomina. ⁶⁾ Nagovorom fratara, u kojih je služila, Mare je stavila u Malu Braću u gradu (Dubroviku) svoga sina i namijenila ga za fratra. Naj bolje što je mogla učiniti u svojim prilikama, jer od nezina jarana prevarena i ostavljena, nije imala za sebe i za dijete nego samoga Boga u pomoći. ⁷⁾ Arajdati se = udiviti se. ⁸⁾ Bog.

Mare. Jest, da mu je na čast i slavu!

Fra Ivan. Da ti ga Bog poživi, e da ti bude od časti i utjehe!

Mare. Tebi iz ustâ a Bogu u uši! Tužno dijete ni krivo ni dužno, ostavljeno od oca, one zvijeri osim krsta i duše! Ma hvala Bogu sve! Dok mu je mene da uzmozgu trudit i vojštit¹⁾, a i mojijeh dobroćinaca fratarâ, podignućemo ga, ako Bog dâ!

Fra Ivan. Bog se misli za svakoga, opet ti govorim, a navlaš za jadne i nevoljne. Ostavi, Mare, nemoj žalit ni nagrizat na nikoga; nego mi reci, kad će se vratit otac Bono²⁾, iz Konavala, da ga nešto upitam . . . .

Mare. Je li to *ustrižak*³⁾, oni mali fratar? On će još postat u Konavlima.

Fra Ivan. Dugo je zastô! Kako si mu lijepo ime nadjela! Tako mu se i pristoji! Ma kako vi Cavtajke lijepa imena nadjevate. Onomadne sam čuo da su nekoga krstili *smugurica iz Amidece*⁴⁾, a ja znam ko je, pa baš je taki.

Mare. Znam ga i ja; svud šnuri po kantunima⁵⁾, a ženu mu zovu *buba*⁶⁾, jer je žuta i izvija glavom.

Fra Ivan. A gdje ti je *motovilo*, sin gospara Nika, pa oni njihov drug *miš iz ulâ*.

Mare. E kako ne, vraže; ma onoga prvoga zovu i *glisto*⁷⁾, što je bolje nego *motovilo*, jer se peči i uvija.

Fra Ivan. A koga ono zovu *rak pećeni*?

Mare. Gospara *Saraku*⁸⁾, ma izgovaraju *pećeni*⁹⁾, kako u gradu.

Fra Ivan. To je ime uprav pogodeno jer je gospar *Saraka* sved crljen¹⁰⁾ kako pećeni rak. A jesi li čula kadgod *bagatella*, *čombo Božiji*, govoriš ti meni na taki način!

¹⁾ Boriti se. ²⁾ Neki malobraćanin iz grada. ³⁾ Cavtajke su sved bile na glasu u nadjevanju imenâ i pridjevaka. ⁴⁾ *Smugurica* (smuk) iz *vlage* to je neka kućna zmičalina, koja rado stoji u vlazi a grdno bazdi. ⁵⁾ Po uglovi-ma. ⁶⁾ Svilenâ guja. ⁷⁾ Duga neka riba (grujić) a tanka. ⁸⁾ Neki dubrovački vlastelin, što je živio u Cavtatu. ⁹⁾ Dijalekat dubrovački (gradski) nema zvuka č. Zamjenjuje ga č. N. pr. Dajmi *peću* (pezzo) kamena, e ču udrit *kućka*. ¹⁰⁾ Crven.

Mare. E jest, to je gospar *Palo*¹⁾; ali mu to nije nadjeveno, nego on to reče često kucajuć štapom o tle, kad vidi kakvu lijepu žensku glavu²⁾; pak ga tako i zovu. I gospara *Kabogu*³⁾ zovu *gazetu*⁴⁾, jer on, kad dode *traget*⁵⁾ na brodaricu⁶⁾; prode mu mimo kuću Ane Benica⁷⁾, pita je, je li donijela *Gazete*, da proštije što se po svijetu dogagja. Otolo⁸⁾ mu ime *gazeta*. Ako ćeš pak obaznat, kako koga zovu ovdje u Cavtatu, podi na *Mirine*⁹⁾ a i svud po *Prijekomu*¹⁰⁾, kad navijaju žene razboje¹¹⁾, pa ćeš sve lijepo obaznat.

(Čuje se žamor i graja u crkvi).

Fra Ivan. Ne čuješ, Mare; kako da se onamo karaju!

Mare. E, e; čekaj neka osluhnem (ide put vrata od crkve; u to se otvaraju vrata i iskače Bajo a za njim otac Gabro).

Slika VI.

Prijašnji, Bajo i otac Gabro.

Bajo (više). Ti meni da kažeš da sam manit, je li? Da ne gledam gdje smo i da nijesi u toj alini, bogami bi se danas pričalo što učini Bajo. Pa ti mene da danas ispovijedaš, kad nijesam za to došô, nego za lutu moju nevoļu!

Otac Gabro. A meštar Pero piše da se nijesi odavna ispovidio.

Bajo. Kako nijesam, u tebe baš o Maloj Gospi.

Otac Gabro. Ma ja vjerujem meštru Peru, on je dobra duša!

Bajo. On je pakleni mijeh, kad ti tako piše. On se maškari¹²⁾ i s tobom i sa mnom. Nego idem, pa ću mu ovijem¹³⁾ nožićem rasporit drob kô jagniću, keñcu gadlavomu!

¹⁾ *Palo* (Paolo) *Gozze*, vlastelin Dubrovački. Umro je u Cavtatu. ²⁾ jer i ako je *bagatella* talij. sitnica, ondje je usklik i znači: *Ko ti ne bi!* a *čombo* je čoro. ³⁾ I ovaj je vlastelin Dubrovački umro u Cavtatu. ⁴⁾ Tako su se zvalo novine iz Mletaka: „*La gazetta di Venezia*“. ⁵⁾ Talij: *traghetto* to je lada te je prije vatreñačâ svaki dan prevažala iz grada čeladi i stvari. ⁶⁾ *Brodarica* je u Cavtatu obala ograđena u moru za pristan ladama. ⁷⁾ *Ane Benica* bješe neka žena te je svaki dan išla u grad i iz grada, nosila pisma i poruke, pa nabavljala što bi joj ko naručio. ⁸⁾ Odatle. ⁹⁾ *Mirine* su neko mjesno ime u Cavtatu. Može bit er je negda (sad ih nema) bilo tu razvalinâ. *Mirine* su stari zidovi. ¹⁰⁾ *Prijeki* (put) je neka ulica. ¹¹⁾ Kad spravljaju potku i osnovu za tkañu. ¹²⁾ *Maškariti se* je rugati se, šaliti se. ¹³⁾ Imao je Bajo za pasom nožić.

У
И
В
Р
Е
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
О
Т
Е
К
А

Otac Gabro. Ah jadan čovječe, stani, stani (hvata se za glavu).

Mare (Baju). Što *čepľuskaš*¹⁾ i tu vičeš, živino mahnita!

Bajo. A i ti tu laješ. Bogami ću te sad . . . . (trči za Marom a ona bježi) kero grdna!

Mare. Vežite ga za Boga! (Otac Gabro, fra Ivan i Mare ga šepaju i drže, a on im se ispuza i drma svom trojicom, dok im se izmaće i pobježe).

PRIZOR III.

Bajo (pred butigom u meštra Pera, koji, kad je Baja vidio da trči od manastira, zatvorio se u butigu).

A zatvorio si se unutra, kurvino kopile! Sad ću ti ja pokazat s kim se ti rugaš i ko je Bajo! (Kamenom udara u vrata ružeći meštra Pera). Pas ti majku gonio, gladničino gadna, odrti *vilaću*²⁾! Otvori ako te majka porodila, da se ogledamo, krmče od krmka!

(U to pada zavjesa.)

(*Svrha lakrdije*).

¹⁾ *Čepľuskati* je ludo govoriti. ²⁾ Konavljani, jer nose široke gaće, zovu *vilačem* čovjeka u uskijem gaćama, koje su na oko kao *vile* (viľuške).

ТАЈНА СМРТИ.

— Давид С. Пијаде. —

Читава година бјеше прохујала од нашег последњег виђења. Па какав састанак!..

У кући било је све нијемо, мртво. На столу је чкиљила лампа и расипала своју блиједу свијетлост једва допирући до њенога лица. Она је лежала на самртној постељи. Поглед бјеше укочила на ме. Ја застадох код врата и гледам је... Једва ме ноге држе. Сањам ли ја? Је ли то она? она?... Или се можда цио овијет титра са мном?.. Али не, није могуће!.. Па ипак то је она, то су њене очи!.. Ај, шта урадисте!.. „Мајко! Мајко!..“ И ја падох у њена наручја, закопах лице у њеним грудима, да не види како ме сузе гуше. Она ме стезаше све јаче, све јаче... „О-ох! О-ох! чедо моје, чедо моје!.. О-ох, тако, тако је добро! сад ћу бар мирно умријети. Још тебе хтједох видјети. Видим, Бог је велик, услишио је моју молитву па те послао. Хвала ти оче, хвала!.. Још само један пољубац!.. Ох, тако, тако је добро, о-ох, о-ох!..“ Она ме је стезала, мирисала, удисала; али није плакала. Била је снажна као див!..

И ја, који дођох да је кријепим, да јој вратим наду, био сам слаб и немоћан да савладам, нијесам био кадар своје сузе уздржати.

Шта урадисте од ње, шта учинисте!.. Ја вам цвијетак повјерих да га чувате, да га пазите и његујете; а ви га згазисте, смрвисте... Мајко, мајко моја!..

Најзад ме отјераше напоље и не пуштаху више к њој, Други је дотицао оне миле руке, оно слатко лице, оне лијепе мудре очи. А ја? као изгнаник кога из храма избацише, без светиње, без огњишта, сироче — стајао сам пред вратима и преклињао да ме пусте к њој. И они бјеху милостиви, да премилостиви! Ошкринуше врата... у бесконачност... Све сићушно ишчезе и само ме је велико кружило. Сви бјеху дивови, велики, снажни и лијепи. Богови!..

Па ипак, чим бих ухватио zgodну прилику, дошуљао бих се к њој. Сио бих до ње, па би јој дуго цјеливао руке. Она би ме нијемо гледала. Али то не бјеше обичан поглед; он је причао по-

УНИБЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

вјесницу читава живота. Само не губи наду, уздај се у Бога, он ће те спасти. Ето данас већ много боље изгледаш!

Да, да, сине! заиста, много се боље осјећам, лакше ми је, а и сваки ми залобај прија. Зар ја да изгубим наду? Не, ја немам више жеља. Још тебе хтједох видјети, па и то се испунило. Сад могу мирно отићи. Бог је велик!“ .. Укочено би ме даље гледала, и ја бих продужио да јој цјеливам сухе, мршаве прстиће. Најзад, чим би ко ушао у собу, она би ми молећиво рекла да се, удаљим:

— Хајде, драго чедо, проћи се мало с друговима. Видиш како сунце грије на пољу, па како липа мирише! ..

И ја бих отишао, али не сам: њу сам носио свуда са собом скривену у дубини срца свога.

У суботу рано позвала нас је к себи. Ријечи није прозборила, већ нас је само нијемо гледала. Њен је поглед продирао у нашу душу. Крај се примицао, она је то знала, па је с њеком свечаношћу очекивала тај свети тренутак. Још једном јој цјеливасмо руку и она нас пољуби у чело, па изађосмо с очима пуним суза. На њен захтјев обукосмо је у ново бијело рубље. За тим позва течу да јој пјева побожне пјесме, а она га је тихо пратила. Ми слушасмо из друге собе. Збили смо се до врата, уздржавајући дах и куцање срца. Само сузе лагано клизаху низ вреле образе и падаху нечујно на меки ћилим. Пјесма је била тиха али пуна осјећања ... као да је пјевају анђели из неког другог, љепшег свијета. Ја осјетих како лагано нестаје бол из мојих груди, како се срце све више шири и неко тајанствено блаженство у себе удише ... Осјећао сам близину божју. Око подне умуче пјесма. Она остаде на само с болничарком. Њу замоли да јој подигне узглавље и да је боље намјести „како би била лијепа кад они дођу“ ... И тако полунаслоњену, с прекрштеним рукама, с лијевим оком заклопљеним, с десним упртим на моју слику, озбиљну, без суза и осмијеха, затекосмо је ми. И цио њен лијепо унутрашњи живот био је изражен на томе лицу. Но ипак сви бјеху слијепи да виде ту љепоту! .. Све стаде кукати и нарицати, диже се прави урнебес, као да је пакао своје чељусти разјапио

— Шта ћу ја биједник сâм, с ким ријечи да прозборим, коме да се потужим! ..

— Авај, нано, што нас остави, што напусти јадну сирочад!
Нано, нано драга!..

— Чедо моје, што ми бол зададе? Што бар мене не сачека,
чедо драго! Што се мајци не појада, чедо! што остави овај сви-
јет тако лијеп, данак миљени!.. чедо моје!..

Сјем ове старице, сви оплакиваху само себе. Жалили су
што нема више ко да их служи, ко да их његује и пази. За њих
она више није постојала, као да је никада није ни било!..

Док они чупаху косу и нарицаху, ја стадох крај њенога одра
и посматрах је. Ни она се није на њих обзирала. С очима на
моју слику изговорила је последње ријечи — открила тајну смрти:

Ничега нема мртвог, ничега неорганског. Све живи вјечито!
Смрт је само престанак свега свијета коначнога. Душа се враћа
духу натраг, у свеопшту душу, ка врелу свега. Душа напушта
тијело, али дух никада. Тијело бијаше земља и биће земља.
Рашчињује се. Нови живот почиње. Што привидно мртво бјеше
— живи! Сваки дјелић тијела, прожмат духом, постаје почетком
новога живота — новог организма. Дух, душа и тијело једно је
и вјечито. Све јесте и биће вјечито. Јер је живот свега љубав, а
љубав не зна за смрт, јер бескрајна. У тренутку рођења земља
се преображује душом — првим зраком кога дух испољава. То је
први почетак убожавања, удуховљавања — почетак свијеснога
живота. Један божански зрак долази да мрак прожме, да слије-
пима вићела да, иткрије љепоту своју — своју бесконачност!..

И док сам тако читао у њеним очима са мном се вршио
препорођај. Бијех од једном велик, снажан, силан — слободан
свију веза „смртних обичних људи“. Сазнадох за живот, јер тајна
смрти истина је живота. Само ко је смрти одолио познаје жи-
вот!.. И ја читих даље:

Сви су људи лијепи, ал их је мало свијесних своје ље-
поте. Без свијести крећу се као машине живота увијек малим
задовољни, без виших тежња и напреднијега крета. Залуд гово-
рите слијепцу о сунцу кад видјела не види. Зато вас и људи не
схватају кад им говорите о љепоти. Маловјерни су!.. Увијек
траже опипљива доказа, како би га лакше у блато свукли. Траже
чуда а не вјерују истини. А истина у њима почива; она је живот
њихов, кога они нијесу свијесни. Истина је само лијепа. Али је
они не виде, јер су ругобом задовољни, коначним и пролазним.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Све остало за њих је празно, нестварно, неопипљиво, дакле — лажно. Они ће вас вјечно каменовати док им не дате доказа. Чак и кад вас на распећу виде, посумњаће: можда сте их хтјели обманути, завести. И ви, који сте вјечно страдали због своје љубави; ви који сте пркосили једном читавом добу префињене подмуклости, царству основаном на лажи и пријевари; ви неуморни свијетли борци — ви сте за њих само мекушци, сањалице, јер гомила не може живјети вашим животом, не може вас схватити. Шта би било с плодовима културним толиких вијекова? Шта од њихове науке и умјетности, од тога највишег изражаја њихове плиткоће!.. Окрените се и погледај; погледај како су мали и спугани. Везе — обичаји и навике, подраживања, ласкања и улагивања — само их то одржава, иначе би се расплинули. А ви их лишавајући тих веза лишавате живота — ограничености. Јер они себе само као ограничена бића знају. Ослободите ли их тих граница, ви их убијате; јер су мали да пучину сагледају коју им откривате. Али ви не очајавајте, не клоните! Ви живите! Јер што гомила није кадра, то можете ви. Испољите љепоту која је у вама — сјајите! Будни ће вас видјети и сазнати за своју љепоту, за ризницу која у њима лежи. И свјетлила ће се све више множити, док сва не буду свијетлити. Јер ни једна зрака не смије бити изгубљена! Дајте и не тражите! У давању лежи сва ваша награда. Али безмјерно дајте, да се ни мравак на вас не потужи! Јер је давање ток свега живота, вјечити крет унапријед, у бескрајност!.. И никад не реците доста, док не урадите све, док не куцне час ваш када ће све ваше биће говорити: „сврши се!“.. Али дотле дјелајте без одмора, да ни тренут један не буде изгубљен. Дижите, ширите, простирите, ведрите! ал' увијек лијепи, као дивови истрчите у тој гомили „животних просјака“, „вјечитих гробара“!...

Али ту морадох прекинути читање, је бјеху дошли ти исти „животни просјаци“ и „вјечити гробари“ да је окупају и оперу, јер она бјеше за њих „погана“.

29—X— 903.
Карлсруе.

NA GROBU FRANA VULETIĆA

preminulog 11-og Juna 1867.

— Dr. Ivan A. Kaznačić. —

R'jetku hitrost uma tvoga,
Plemenitost srca mila,
Mnoštvo znańa velikoga,
Što je čednost tvoja krila,
Da t' na grobu sv'jet izusti
Barem, Frano, sad dopusti.

Teška nemoć vajmeh! dosti
T'jelo tvoje iznemori
Još u cv'jetu tvê jakosti,
Duše hrabrost al' ne obori
Razabranost Tvâ odoli
Dvaesgodišnoj krutoj boli.

Drazim tvojim ti si krio
Muke gorke tvê nesreće,
Samo Višneg si molio
Da te k sebi zove veće;
On usliši molbu tvoju
Sad uživaš u pokoju.

Blago tebi! kom osvane
Za sve v'jeke danak boļi,
Nama b'jednim ne ostane
Nego živjet u nevoļi
Bez tvê ľudske blage r'jeći
Da se strastim našim pr'jeći.

Čelo tvoje ne kruńaše
Lovor, kim se diče znani,
Na prsim ti ne sjajaše
Niz redova izabrani,
Brštan v'jencem križoviti
Grob će tvoj nam biležiti.

Križ je dokaz pobožnosti
Kâ je tebe sved resila,
Gradanskoj je pak kreposti
Prošlost brštan posvetila;
    Ti si izgled plemeniti
    Da s' imadu sjediniti.

Naraštaj će mladi, Frano
Tvoj greb snižno pohoditi,
Trpjet muke razabrano
Primjer će ga tvoj učiti,
    I jedini mudrost da je
    L'jek nesrećnim što ostaje.

Priopćio Ant. Kaznačić, sin pjesnikov.

WWW.UCLIBRARY.ORG
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА
O „BOŽANSTVENOJ KOMEDIJI“ DANTA ALIGHIERIJA.

— Walter baron Lubibratić. —

III.

Da se postigne *reformacija* društva, bijaše od prijeke potrebe da se obnovi carska vlast. Dante bijaše uvjeren i očito priznavaše, da je sveopća monarhija od Boga ustanovljena, da bi se Car pobrinuo, da među ljudima vlada sloga i mir, i tako ih doveo do vremenite sreće. Ali je pjesnik također dobro znao, što je bilo uzrok svih nevolja, koje stigoše Italiju. Papinski dvor svojom pohlepom za vlasti, erkveni dostojanstvenici svojim raskalašenim životom vanredno smańiše carski ugled. Svjetovni velikaši, da zadovolje svojoj pohlepi i lakomosti, zavedoše se za primjerima rimskoga dvora, te se pobuniše protiv carske vlasti, tlačćei na svaki način svoje podanike. U društvu bijaše s toga nestalo svakog mira i reda, a zavladao nasije i anarhija. Tako nalazi Dante u ponašanju papinskoga dvora, erkvenih dostojanstvenika i svjetovnih knezova uzrok svim onim nevoljama, koje upropastiše Italiju.

Duboko ganut izrazima poštovańa i ljubavi, koje u Čistištu Sordello iskaza Vergilu jedino s toga, jer bijaše čuo mili zvuk materinskoga jezika, Dante ne može da obuzda svoj gńev. Kudi rimsko svećenstvo, koje se na svaki način bori proti carskoj vlasti; kori nemačke careve Rudolfa i Alberta, jer zanemariše Italiju, brinući se jedino da prošire i učvrste svoju vlast u Nemačkoj, tako da Italija steńe pod vladom krvoločnih tirana, raskomadana građanskim ratovima, jer se međusobno bore ne samo stranke i gradovi, nego i građani, koje

un muro ed una fossa serra. 1) (II. 6. 76-126).

Justinijan, kojemu Bog bijaše udahnuo misao da iz zakona zbriše *il troppo e il vano* 2), da pokaže Dantu, kako od Boga bijaše utemeljeno rimsko carstvo, resumuje povijest rimske monarhije od Eneje do svojih vremena, slaveć i veličajući one

1) Zatvara jedan bedem, jedan opkop.

2) Suvišno i nepotrebno.

dogadaje, koje Bog izvede pomoću svetoga orla, znaka carske vlasti, te završuje prijeteći onima, koji hoće da na svaki način unište carski ugled. (III. 6. 28-111).

U Očistilištu doznaje Dante od Marka Lombarda, da je prvi i glavni uzrok svim nevoljama na ovome svijetu, što zakoni nemaju nikakve snage, jer pastir — rimski papa — prednači stadu zlim primjerom, želcé da združi i svjetovnu i duhovnu vlast u svoje ruke. (II. 16. 85-114). Da potvrdi ove svoje nazore, pomiúce Marko moralne odnošaje društva u Lombardiji, upoređujući sadašnju pokvarenost s krepošću prijašnjih vremena, kada su se carevine borile protiv erkve. (II. 16. 115-129).

Folko iz Marsilije, glasoviti Tološki biskup, krvni neprijatelj Albigezâ i njihov progonitelj, predbacuje svećenstvu da se brine jedino za vremenita dobra; da ih je novac odvratio sa staze kreposti, te prometnuo pastire u vukove; da je pohlepa za novcem tolika, te se zanemarilo svako plemenito zanimanje, a samo se traži dobit; da su papa i kardinali smetli s uma oslobodeñe svete zemlje, misleći se jedino za svoju vlastitu korist. Ali će Bog prije ili poslije kazniti one, koji su uzrok tako nesretnom društvenom stanju, a tada će započeti za Italiju novo, bolje doba. (III. 9. 127-142).

Pred cijelim nebeskim dvorom u osmom nebu ispita Petar, prvak Apostolâ, Danta u vjeri, te ga ovjenča i blagoslovi, jer bijaše zadovoljan ñegovim odgovorima. Zatim ispitaše Apostoli Jakov i Ivan pjesnika o nadi i ljubavi, te kad oni dovršise, stade Petar govoriti, da je ñegova stolica u Rimu prazna; da je onaj, koji zauzime najodličnije mjesto u erkvenoj hijerarhiji, učinio od Rima stjecište svakoga zla, tako da Lucifer uživa; da erkva, vjerenica Isusova, ne bijaše ohrañena i odgojena krvlju mučenikâ da sakuplja zemaľsko blago, jer da apostoli i mućenici proliše svoju krv jedino da dobiju rajsko blaženstvo; da ne bijaše ñihova namjera, da jedan dio vjernika sjedi papi, zakonitom nasljedniku Petra, uz desnu, te da uživa ñegovu naklonost i ljubav, a drugi dio s lijeve strane progoneñ kao najlući protivnik erkve; da nikada ni ne pomisliše, da će kljući carstva nebeskoga postati bojnim znakom na papinskoj zastavi u borbi protiv istine vjernika; da on, Petar, nije ni iz daleka slutio, da će ñegova slika služiti kao pečat na *bulama*,

koje se prodavaju za skupe novce, a osnivaju se samo na laži i prijevari; da ga je često oblilo rumenilo stida i gñeva, videći u Kristovoj crkvi pastire u odori vukova; da se s blagom, koje vijernici pokloniše crkvi, tove papini nećaci; da je duboko spao ugled i dostojanstvo glavara rimske crkve, ali da će providnost božja brzo priteći u pomoć bijednoj crkvi (III. 27. 19-63).

Beatriča, koju zbuniše riječi svetoga Petra, prijeti teškim kaznama svim onim, koji su krivi, da na svijetu nema ko da upravlja društvom. S lakomosti, nastavlja Beatriča, nestade sa svijeta vjere i nevinosti, lakomost je zavela svećenike na putenost i razuzdanost, lakomost je poremetila sve društvene odnošaje, uništila svaku porodičnu svezu. Na svijetu nema ko da vodi društvo, nestaje malo po malo svakog plemenitog osjećaja, ali će se brzo sve promijeniti, jer će Italija dobit svoga osloboditelja, a onda će krepost zavladata cijelim svijetom. (III. 27. 121-148).

Iz svega onoga, što do sada istakosmo, jasno je, da Dante nalazi prvi i glavni uzrok svih nevoļa i opačina, koje preoteše mah, u tome, što je carska stolica opuščela, što se papinski dvor i svi svećenici opiru carskoj vlasti i tako svojim zlim primjerom nepovolno i pogubno djeluju na ostali svijet.

* * *

Prva i glavna cijel *Božanstvene Komedije* odgovara potpuno i pjesnikovim političkim nazorima. Po Dantovim načelima Bog je ustanovio sveopću monarhiju, da lude vodi do vremenite sreće, a crkvi, da ljudskom rodu pokaže put k vječnom blaženstvu. Car, glava monarhije, postizava svoju svrhu vremenitom vlašću, papa, vidlivi namjesnik Kristov, duhovnom svojom moći. Ako jedna i druga vlast vrše povjerenu im ulogu u određenim granicama, ako jedna vlast štuje i časti naredbe druge, onda na svijetu vlada mir, jer je pravednost podloga i osnova cijeloga društva. Ludi u takovim prilikama žive kreposno i sretno. Protivno se događa, ako se ove dvije vlasti među sobom trgaju, ako jedna nastoji da uništi drugu. Nego, pošto su obadvije vlasti postavljene od Boga, pošto je vremenita sreća podčiniena postignuću vječnoga blaženstva, treba da

car iskazuje vidljivom namjesniku Kristove crkve ono poštovanje, koje sin duguje svojem ocu. Razuzdanost u politici imala je za posledicu i razuzdanost u moralnom pogledu. Požuda za vlasti i bogastvom opije svjetinu, tako je pokvari, da cijelo društvo zade sa staze kreposti i krene putem propasti, sve od onih, koji moradoše da predlaže drugim dobrim primjerom, do najnižih slojeva društva.

*

No Dante nije bio samo političar već i pjesnik. Njegove lirične pjesme donesoše mu svačiju hvalu, što u njemu probudi želju, da sastavi poveće djelo, koje će mu pribaviti lovor. Ta se želja nije ugasila u njegovu sreću ni onda, kada je sve svoje sile bio posvetio miloj domovini. Neprekidno učenje, tačnije poznavanje ljudi i društvenih prilika, sve ga je to još više poticalo da izvede svoju namjeru a ujedno olakšavaše mu taj pretežak pothvat i on se stade njim neprestano baviti tako reći i u snu i na javi.

Dante je znao, da su potrebna izvanredna sredstva, da postigne svoju uzvišenu svrhu, reformaciju društva i restauraciju carske auktoritati. Pravo je sudio, da će živi opis nagrada i kazna poslije smrti spasonosno utjecati na svačije srce, jer je po vjeri i kazna i nagrada vječnost. Ali da postigne onaj uspjeh, što ga je vruće želio, trebalo je da istakne, da putuje po osobitoj odredbi božjoj, kao Eneja i Pavao, kao zastupnik cijeloga ljudskoga roda, kao glasnik pravde i milosti božje. Ako je rimsko carstvo postalo po osobitoj volji i naredbi božjoj, kako su to učili crkveni oci, zašto da po volji božjoj ne bude i restauracija toga carstva, tim više što je od tolike potrebe za dobro i sreću cijeloga ljudskoga roda? Kad promislimo, da razuzdanost u politici šteti i vjeri i crkvi, onda je opravdano posredovanje božje.

*

Eto, pokušamo da u kratko prikažemo, u kojem odnošaju stoji *Božanstvena Komedija* s drugim produktima iste vrsti, i koja joj je prva i glavna svrha. Preostaje nam još da iznesemo nezin sadržaj.

IV.

A. Pakao.

1. U 35-oj godini svoga života našao se Dante u tamnoj, gustoj šumi. Kako je zalutao u tu šumu, ne zna, jer ga je obuzeo duboki san kada je zašao s pravoga puta. Izašav iz šume dode do brežuljka, čiji je vrh bio već obasjan sunčanim zrakama. Nakon kratka odmora stade da se peće, kad na jednom tri zvijeri, ris, lav i vučica, zapriječe mu dalje putovanje. Osobito mu vučica zadade toliko straha, da izgubi svaku nadu, da će se popeti do vrhunca, zato stade da uzmiče prama šumi. Tada mu se pokaže Vergil, te na molbu da ga oslobodi od vučice, izjavi se gotov da to učini, i utješi ga, govoreći, da će brzo doći *Hirt (Veltro)*, koji će spasiti Italiju stjerav vučicu opet u pakao, odakle je zavist trgnula. Nego, ako želi da se spase, treba da krene drugim putem; on, Vergil će ga voditi kroz Pakao i Čistilište, odakle će mu dostojnija duša pokazati put do nebesa. Dante rado pristane na to, i odmah se uputi za nim.

2. Ali se Dante brzo predomisli sumnjajući hoće li moći odoleti svim tegotama tako neobična putovanja, jer su mu prem slabe sile. On zna dobro, da po zaslugama nije ni Eneja ni Pavao, da za života siđe u boravišta preminulih, već slab i nezaslužan čovjek. No Vergil ga umiri rekavši mu, da je k ņemu u *Limbo* sišla Beatriča, koja je po svetoj Luciji doznala od Kraljice Nebeske u kakvoj se je pogibli nalazio, te ga zamolila, da mu pohrli u pomoć. Te riječi ohrabriše Danta, te zamoli Vergila da mu bude voda i učitelj.

3. Pjesnici dolaze do paklenih vrata, nad kojima Dante čita strahoviti natpis. Ulaze i u predvorje, i tu nalaze, s anđelima koji nijesu ustali proti Bogu ali mu nijesu ni vjerni bili, duše onih, koji se ogriješiše o lijenost. Velik je broj tih nesretnika: hrle za jednim stijegom, koji ne zna za odmor. Svi su goli; dosadni obadi i ose bodu ik nemilice, a krv im sisaju grdne glistine. Idu zatim k rijeci Aherontu, kojom vozar Haron prevozi duše na drugu obalu. Pakleni bi prevozač htio da se Dante udaji, ali mu Vergil reče, da Dante mora prijeći, jer se tako hoće ondje, gdje se može sve što se hoće. Uz to se zemlja strese,

bljesak zablješti, a Dante se sruši na zemlju kao čovjek, koga je savladao san.

4. Jak šum trže pjesnika iz nesvjestice; on se nađe na rubu prvoga kruga, i s Vergilom side u *Limbo*, gdje su duše nekrštene djece i mudraci i velikani staroga vijeka, koji i ako besporočni, bez kršteña ne moguše da uđu u raj. Ima ih veoma mnogo; ne trpe muka u pravom smislu riječi, ali ih peče čeznuće bez nade, da će se ikada združiti s Bogom. Vergil pripovijeda, da je Isus poslije smrti sišao u *Limbo*, da povede sa sobom u Raj pravednike; zatim pokazuje Dantu Homera, Horacija, Ovidija, Lukana. Ovoj četi pripada i Vergil, kojega pjesnici pozdravljaju s osobitom počasti i s Dantom primaju u svoje društvo. Tako se razgovarajući prispješe pjesnici do jedne kule, opasane sedmerostrukim zidom, te ulazeći u kulu nadu množinu svijeta lica ozbiljna i dostojanstvena. Vergil imenuje i pokazuje svojemu drugu najznamenitija lica, zatim se oprostje od spomenutih pjesnika, te idući dalje dođu do drugoga kruga.

5. Na ulazu u drugi krug stoji Minos, pakleni sudac. Preda nj stupaju svi griješnici da ispovjede svoje opačine. Poslije osude vragovi bacaju osuđenike onoliko krugova dole, koliko puta Minos ovije rep oko svojega tijela. U ovom su krugu kažñeni bludnici, koje pakleni vihor nosi u vrtlogu, bijući ih i vrteći s njima amo tamo, gore dole, neprestano. Dvije se čete bludnika nalaze u ovom krugu: bludnici koji su griješili s proste strasti i bludnici koje je na grijeh potakla ljubav. Na čelu prve čete stoji Semiramida, a na čelu druge Didona, nesretna kartaska kraljica. U prvoj su četi Kleopatra, Helena i još mnogi drugi znameniti ljudi koje Vergil imenuje. Iz druge čete kaže Vergil samo nesretnu Frañku iz Rimini i Pavla Malatestu. Frañka pripovijeda Dantu žalosnu povjest svoje ljubavi, a pjesnik ganut pade kako mrtvo tijelo pada.

6. Kad se pjesnik osvijesti, nađe se s Vergilom u trećem krugu, gdje su kažñeni proždrljice. Njih muči studena kiša, krupa i snijeg; a oko njih sve smrdi; Cerber ih svojim zubima kida, trga i mrevari, a gluši ih svojim zavijañem iz tri grla. U ovom krugu nalazi Dante florentinca Čaka, koji proriče pjesniku progon iz domovine, te mu govori o nesreći, koja će stići zajedničku im domovinu.

7. Na ulazu u četvrti krug stoji Pluton, grdna neman, te hoće da zastraši Danta. Vergil ga ušutka, govoreći mu, da je u nebu određeno da njegov drug vidi nevole i muke osuđenih. Zatim uvede Danta u taj krug, gdje su rasipnici i lakomci osuđeni da prsima valaju velika bremena zlata i srebra. Svi su tako nakaženi i nagrđeni, da pjesnik ne može raspoznati ni ni jednoga od njih. Ondje nalazi Dante zgodu, da govori o Sreći. Zatim silazi u peti krug, gdje se u Stiksovoj močvari tope one duše, koje se za života dadoše svladati od srǒbe, a pod njima lijenčine i mlitavci.

8. Hodajući dalje dodu pjesnici do jedne tvrde, a u to pristane i brza Flegijasova lađa, da preveze pjesnike preko močvare. Flegijas kuša da prestraši Danta, ali Vergil ga ušutka i ude sa svojim drugom u ladicu. Vozeći se preko močvare ugledaju pjesnici Filipa Argentija, florentinca, čovjeka preko mjere srdita. Filip kuša da uvrijedi Danta, nego ga ovaj s prezirom odbije od sebe, radi čega ga Vergil pohvali. Napokon dodoše pjesnici pod Ditov grad — šesti pakleni krug — gdje trpe zaslužene kazne krivovjerci i njihovi pristaše. Nad paklenim gradom straže stražu tri furije, grdne nemani, omaštene krvlju, opasane zelenim zmijama, te se s velikom četom vragova opiru Vergilu na ulazu. On nastoji da ih ublaži, ali mu oni zatvaraju vrata u lice. Pjesnik hrabri prestrašenoga Danta, veleći mu, da će nadvladati te hudobe, jer im već neko hrlu u pomoć.

9. Dante pita svoga učitelja, je li već prije bio u Ditovu gradu, a on mu odgovara, da mu taj kraj nije nepoznat. Dok se oni tako razgovaraju, pokazaše se one furije na zidovima gradskijem, prijeteći Dantu da će ga pretvoriti u kamen. Kad eto anđela s neba da skrši silu i obijest vragova. Suhim nogama prijede preko močvare, malenim štapićem otvori vrata paklenog vraga, izgrdi vragove radi njihove obijesti i brzo se povrati otkuda je došao. Ulazeći pjesnici u grad, ugledaju ogromno pusto polje, posuto usijanim grobovima. Među grobom i grobom bukti ogañ; grobovi su užareni, poklopci izvrnuti, po svuda se razlijege plač i jauk. To je probivalište krivovjeraca.

10. U govoru prolaze pjesnici između zida i grobova. U to začuje Dante da mu neko veli: „Toskanče, zastani pred ovim

WWW.UNILFB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

grobom.“ To bijaše Farinata od plemenite porodice Uberti. Dok se Dante s њime razgovara, iz istog groba upita ga druga sjena: „Gdje je moj sin? Zašto nije s tobom?“ Na ovaj upit prekide Dante svoj razgovor s Farinatom, da odgovori onoj sjeni: „Jer onaj, koji me prati, ne bijaše mio vašemu Gvidu“. Na te riječi sruši se sjena u grob. To je Cavalcante Cavalcanti. Netom se Cavalcante sruši u grob, nastavi Dante svoj razgovor s Farinatom, koji mu pripovijeda o stranačkim borbama u Firenci, te mu priča i њegov skori izgon iz rodnoga grada.

11. Hodajući istim krugom dođu pjesnici do jednoga groba, na čijem je pokrivu urezano ime pape Anastasija. Veliki smrad, što se iz ponora dizao, ne da pjesnicima daље, i oni treba da zastanu dok se smradu priviknu. Vergil u toliko opiše Dantu zadњи dio pakla.

12. Svladavši bijes Minotaura, stražara sedmoga kruga, silaze pjesnici niz urvinu, te dolaze do prvog okoliša toga kruga, gdje se u rijeci vrole krvi vare nasilnici, koji svojem bližњemu oteše i život i blago. Kentauri, oružani strjelicama, paze da niko ne izviri iz krvi više nego smije. Na Vergilov zahtjev određuje Kiron pjesnicima za vođu kentaura Nesa. On ih vodi do gaza i putem im pokazuje Aleksandra Velikoga, Dijonisija iz Sicilije, Ezelina da Romano, Opizona d'Este, kojega godine 1293. udavi sin Azzo VIII., i Gvida grofa Monfortskoga. Gdje je rijeka najdubļa, tu pravda božja kazni Atilu, hunskega kralja, Pira od Epira, i Seksta, sina glasovitoga Pompeja. Napokon spominе Kentaur još dva glasovita razbojnika: Rinijera Kornetskoga i Rinijera Pazzo od plemenite firentinske porodice Pazzi.

13. Potom pjesnici ulaze u gustu, mračnu šumu, u kojoj ne bijaše ni traga kakvoj stazi. Tu grade svoja gnijezda grdne Harpije. Sa svih strana čuje Dante uzdahe i jauk. Vergil mu reče, da otkine jedna grančicu, te da će tada doznati, što je uzrok tom jauku i plaču. Dante ga posluša, otkide grančicu, a paњ stade tada tužno plakati i jadikovati. U tom je paњу zatvorena duša Pier dalle Vigne, glasovitog pravoznanca i tajnika Fridriha II. Ovaj ga bijaše tako zavolio, da je samo њemu vjerovao; ali kasnije ga zavidnici optužiše i potvoriše, da je izdao tajne svojega gospodara, na što ga lakovjerni kralj zatvori

i oči mu iskopa. Od tuge i čemera Pier se ubije u tamnici, udariv glavom o zid, godine 1249. Pier se kune, da su ga nepravedno kaznili, te moli Danta da opere njegovu uspomenu od svake lage, kad se povrati na svijet. Dale pripovijeda Petar, kako duša samoubicâ, odmah poslije djela, pada u tu šumu, pušta klice i u dub se stvara, čijim se lišćem hrane Harpije. Na sudñem će danu poći i samoubica po svoje tijelo, dovući će ga u šumu, te objesiti o stablo, u kojem je duša zatvorena. — U istom se okolišu nahode i duše onih, koji se usmrtiše, pošto rasuše svoje imañe. Od ovih zadñih prepoznaje Dante dva nesretnika: Lana iz Sijene, koji je poginuo u bici kod Piere del Toppo, godine 1280., sasvim da se mogao spasti, ali nije htio, jer bijaše zapao u veliku bijedu radi svoje rasipnosti. Drugi je Jakov da Sant' Andrea iz Padove, o kojemu neki tvrde, da ga je dao ubiti Ezzelino da Romano, godine 1239, a drugi da se sam ubio, jer bijaše rasuo cijelo svoje imañe. Jedan florentinac, čije ime pjesnik ne spomiñe, govori, da se objesio u svojoj kući, te tumači Dantu, otkud proističu sve nevoļe ñegove domovine.

14. Pjesnici dolaze do trećeg okoliša sedmoga kruga. To je pusto pjeskovito poļe, na koje bez prestanka padaju široke plamene pahuljice. Kažñeni su u ovom okolišu hulitelji, psovači, sodomiti i kamatnici. Najteže su kažñeni psovači, jer nepomično leže na leđima; sodomiti trče neprestano, a kamatnici čuče kao psi, te nose o vratu obješenu kesu s porodičnim grbom. Između hulitelja nalaze pjesnici Kapaneja, koji, regbi, da i u paklu prkosi Jupiteru. Idući okrajkom između šume samoubicâ i užarenoga poļa stižu pjesnici do mjesta, gdje iz dubrave izvire malena krvava rijeka. Vergil govori Dantu o izvoru ove i svih drugih paklenih rijeka. Na Kreti, na brdu Idj, boravi veliki starac, koji obrće leđa Damjatu a lice Rimu. Negovo je tijelo sastavljeno od raznih kovina; glava od zlata, desna noga od gline, a ostalo pak tijelo od srebra, mjedi i žeļeza, a počiva na desnoj nozi. Osim glave, cijelo je tijelo raspuknuto, a iz raspuklina kape suze, te čine paklene rijeke.

15. Pjesnici idu jednim od dvaju okrajaka, koji dijele rijeku od pjeskovitog, užarenog poļa. Idući tim putem, izgube s vida šumu samoubicâ, te naidu na četu sodomita. Jedan od

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

njih prepozna Danta, te ga uhvati za skut. To bijaše Bruneto Latini. Ovaj zamoli pjesnika da pođu zajedno pa da se razgovaraju. Iz razgovora s Brunettom doznaje Dante, kako će mu se sugrađani nezahvalni pokazati, te koje ga nevođe još čekaju. Bruneto spominje nekoliko znamenitih osoba, koje se rad istoga grijeha nalaze s njime u tom okolišu, te hita da stigne svoju četvu.

16. Dante nastavlja sa svojim učitelem put i dolazi do mjesta, gdje čuje buku rijeke Flegetonta, koja se lomi u osmi krug. Tu nalaze drugu četvu sodomita; među njima Dante opazi tri svoja sugrađana, osobe časne i ugledne. Dante se s njima razgovara o nevolnom staću i tužnim prilikama u Florenci, žaleći toliku pokvarenost novih građana, a osobito liharstvo, koje sramoti sve i svakoga. Zatim uze konop, s kojim bijaše opasan, i pruži ga Vergilu, da ga baci u pakleni ponor, e da dozove tako paklenu neman Gerijona.

17. Eto već dolazi Gerijon, slika i prilika himbe. Dok Vergil nastoji da ga skloni, da nega i druga naprti na svoja leđa, te da ih spusti u osmi krug, Dante motri kamatnike, koji kao pseta čuče na užarenu pijesku, te rukama otklaňaju od sebe ognjene pahule. Svaki od njih nosi o vratu kesu s porodičnim grbom, tako da Dante raspoznaje među njima nekoliko Florentinaca i jednoga Padovanca. Ne govori s njima, jer mu Vergil bijaše preporučio, da se brzo natrag povрати. Vergil već sjedi na Gerijonovim leđima; Dante se smjesti uza svoga vođu i tako se spustiše u dno ponora. Netom je Gerijon skinuo putnike, odmah ga nestade.

18. Osmi se krug dijeli u deset omañih, susrednih jama, koje pjesnik zove male bolde, vrazje torbe, a u svakoj je kažñena po jedna vrst varalica. — U prvoj torbi šibaju vragovi zavodnike žena, zavodnike za svoj račun ili tuđ. U drugoj se torbi tope u ljudskim izmetinama laskavci.

19. Pjesnici dolaza do mosta, koji je nad trećom torbom, gdje su kažñeni simonijaci. Dno je isprevrtano na rupe, a svi su otvori jednako široki, da u svakome može da stoji po jedan čovjek. Osuđeni su bačeni strmoglav u te rupe, samo im vire noge, ovite u plamen. Netom dođe koji novi osuđenik, stari se sruši na dno jame, te ostavlja novome svoje mjesto. S mosta,

na kojem se Dante nalazio, opazi, da su jednome noge plamtjele i trzale se više nego li drugim, zato zaželi da ga upozna. Vergil ga spusti na dno torbe. Od onoga osuđenika Dante doznaje, da je papa Nikola III. iz porodice Orsini. Ovaj mu proriče, da će na njegovo mjesto doći Bonifacije VIII. i Kliment V. Na to mu Dante oštrim riječima prebacuje njegov grijeh, te nemilo napada na pape, koji ne daju primjer Spasitelja i njegovih Apoštolâ u siromaštvu. Štovaње prama svetim klučima steže ga od oštrijih izraza. Vesela i prijazna lica slušaše vođa oštre Dantove riječi, te ga opet povрати na most.

20. U četvrtoj su torbi gataoci, čarobnici i vraći. Lica su im i vrat okrenuti prama leđima, te su prinuđeni da hodajući gledaju natrag. Vergil pokazuje svojemu učeniku neke poznatije osobe između tih nesretnika. U ovoj se torbi nalazi i veliki broj žena, koje zanemariše svoje dužnosti, čineći uroke i gataња.

21. U petoj su torbi utopljeni u vreloj paklini oni, te su se služili državnom službom da se obogate. Okolo ove torbe lete vragovi, oružani kukama, da zakvače svakoga, koji bi se usudio da iz pakline proviri više nego li mu je dopušteno. Vergil umiruje davole, koji htjedoše da ņ navale, pak uz pratņu od deset vragova nastavlja s Dantom svoje putovaње.

22. Pjesnici kreću dalje nasipom, koji dijeli petu torbu od šeste, i posmatraju one, koji su za novce zlo upotrijebili svoj položaj u državi. Jedan od ovih nesretnika, i ako su ga teško vragovi mučili, pripovijeda o svojoj sudbini i o udesu svojih drugova. Zatim lukavo prevari iste vragove, te im obeća, da će, ako ga samo puste slobodna, izmamiti jednim osobitim znakom mnoge osuđenike. Netom ga vragovi pustiše, nestade ga u paklini. Dva se vraga za ņim zalete, ali uzalud, zato se među sobom počupaju i obojica se strovale u paklinu.

23. Pjesnici, slobodni od vragova, nastave svoj put. Vergil privine druga uz prsa, te se s ņime spusti uznačice po strmu nasipu u šestu torbu. Tu nadu lieumjerce zaogrnutе olovnim i pozlaćenim plaštima. Izmijene nekoliko riječi s dva fratra *veselaka*, kad na jednom ugledaju osuđenika, razapeta na tlu. To bijaše Kajifas, najveći lieumjerac, koji u vijeću Židova reče, da je potrebita smrt jednoga, e da se spase cio narod. Sada leži razapet a svi osuđenici te torbe neprestano prohode preko

ńega. Jedan od dvojice fratara pokaza pjesnicima izlaz iz te torbe, i oni podu daļe.

24. Uz veliku muku prispiju pjesnici u sedmu torbu, u kojoj su lupeži. Velika sila zmija muči i trga osudenike, koji se od ujeda tih gadnih zmijurina obraćaju u pepeo, da opet poslije dobiju svoj prvotni lik. U ovoj torbi nahodi pjesnik još i lupeže svetih, crkvenih stvari. Jedan od ńih proriče Dantu, da će stranka *Bijelih* u Firenci biti doskora sasvim uništena.

25. Dok pjesnici posmatraju nevolņnike u sedmoj torbi, zaćuju jednoga da psuje Boga. Na onog nesretnika nasrne Kentaur Kako, sav obavut zmijama i s ogromnim zmajem na šiji. Dante ugleda zatim neke lupeže iz Florence, te opisuje ćudnovata pretvarańa iz ćovjeka u zmiju, pa iz zmije opet u ćovjeka.

26. Hodajući daļe dodu u osmu torbu, u kojoj su himbeni savjetnici, te oni, koji se u ratu poslužiše s preijvarom i varkom, da naškode neprijatelju. Svaki je grešnik opasan, koliko je dug i širok, gorućim plamenom, te ga se u plamenu i ne vidi. U jednome plamenu razdvojena vrška krije se Diomed i Uliks koji su za života poćinili zajedno dosta prijevara. Uliks prića povjest svoje posledńe nesretne plovidbe, u kojoj je zaglavio on i cijela mu drużina.

27. Netom Uliks dovrši svoje prićańe, pristupi druga duša, da se porazgovori s pjesnicima. Dante joj prića o tužnom stańu Romańe; pak želeći, da ime te duše u svijetu još dugo potraje, upita je ko je. Ne znajući da govori sa živom osobom, reće, da je Gvido da Montefeltro, koji se u starosti pokajao od grijeha i stupio u red *Male braće*: ali mu sve to nije koristilo za spas duše. Bonifacije VIII., udijeli mu unaprijed oprošteńe svih grijeha i zatraži od ńega savjet, kako bi mogao da zauzme Preneste. Osokoļen tim rijećima, Gvido mu dade himbeni savjet, da obeća mnogo, a da ne održi ništa. Poslije ńegove smrti dođe sveti Frano, da mu dušu odvede u Raj, ali se tomu opre vrag, tvrdeći da Gvido ne moţe da se spase jer je dao papi onako himben savjet, a nije se pokajao. Tako mu zgrabi vrag dušu i strovali je u pakao.

28. Zatim silaze pjesnici u devetu torbu, u kojoj su oni, koji su sijali razdor i nesklad u društvu. Davao im maćem osijeca

djelove tijela, mañe ili više, prama tome kako oni razdirahu ljudsku zadrugu. Tako osakaćeni idu naokolo po torbi, dok se ne povrata na svoje prvo mjesto. Tu ugledaju Muhameda, rasporena od glave do trbuha; zeta mu i učenika Aliju, pak krivovjerca fra Dolčina iz Navare i Petra Medicina iz porodice Cattani. Ovaj sijaše razdor i neslogu među Boloñcima, i među Gvidom iz Polente i Malatestom iz Rimini, zato mu je grlo prerezano, smrvljene nozdrve i jedno uho. Kurije navede Cesara da pređe preko Rubikona i krene protiv svoje domovine, s toga mu je rasjećen jezik u grklanu. Bez ruka je Moska dei Lamberti, jer je svojim savjetom prouzročio ubojstvo Bondelmonta dei Buondelmonta. Napokon se pokazuje pjesniku glasoviti *trubadur* Beltram dal Bornio, koji je nagovorio Riharda, *mladoga kralja*, da se pobuni najprije protiv svojega brata Riharda *Lavlega srca*, pak protiv svojega oca Henrika II. Engleskoga. S toga mu je glava otkinuta od trupla, te držeći je za kose, svijetli sebi kad ide.

29. Između onih, koji su sijali razdor i neslogu, upoznaje Dante jednoga svog rođaka. To je bio Geri del Bello, kojega neprijatelji izdajnički smakoše, a sada čeka, ko će da ga osveti. U desetoj torbi nailaze pjesnici na krivotvorce, koji truhnu negrđeni gadnim, smrdljivim ranama. Među tim nesretnicima opazi Dante i svoga nekadašnjega učidruka, Capocchia iz Sijene, koji se bavio s alkimijom.

30. Dante ugleda u istoj torbi dvije sjene, gole, blijede, gdje trče, srtajući na one, koje susretaju. Jedan je Gianni Schicchi, koji se uvukao u postelju na mjesto mrtvog Buosa Donati, te mu je pošlo za rukom, da pred svjedocima izdade zakonitu oporuku na korist Šimuna, sinovca pokojnog Buosa, radi čega dobije na dar najljepšu kobilu od cijeloga stada. Druga je sjena Mira, koja da zavede na grijeh svojega oca, prečini se drugom ženom, i tako izvede svoje veliko nedjelo. Zatim ugleda Dante jednoga, koji bijaše sličan guski, jer mu vrat bijaše tanak, a trbušina naduvena s vodenice. To je majstor Adam iz Breše, koji po nagovoru knezova od Romena kovaše krive florentinske novce, radi čega ga živa spališe. Do ñega stoji Putifareva žena, koja okrivi pravednoga i čistoga Josipa; te Grk

Sinon, koji nagovori Trojance da unesu u grad drvena koña, s česa i propade Troja.

31. Pjesnici prispiju do devetoga i zadnjega kruga. U sredini zija zdenac, a uz rub mu stoje divovi. Vergil zamoli diva Anteju, da ih uzme u naručaj, te spusti u dno kruga, gdje je Kocit, smrznut od studeni. On ih posluša.

32. Deveti je krug smrznuto jezero, u kojem prebivaju izdajice rodbine, domovine, prijatelja i dobroćinaca. Prvi se okrug zove *Kajina*, po imenu prvog bratoubice; drugi *Antenora*, od Trojanca Antenora, koji je, kako neki misle, izdao i upropastio nesretni grad Troju. Treći se okrug zove *Tolomeja*, po onom židovu Ptolomeju, koji je pri svećanoj gozbi izdajnički poubijao sve svoje rodake. Neki misle, da se ovaj okrug tako zove od Ptolomeja, kralja egipatskoga, koji je ubio Pompeja, kada je, bježeći iz Italije, zatražio kod njega zaklonište. Zadnji okrug nosi ime *Judeka*, po Judi, izdajici svog učitelja i dobroćinitelja. U prvom okrugu stoje osuđenici u ledu do bokova. Dante ugleda i upozna nekoliko od tih nesretnika. — Hodajući po drugom okrugu, u kojem osuđenicima viri samo glava iz leda, lupne Dante nogom nekoga po lieu. Pjesnik hoće da ga pozna, ali mu ovaj odgovori, da žudi baš protivno, da se njegovo ime nikad ne spomene. Tada ga Dante pograbi za kosu, ali bez koristi, jer mu se ni tad ne htjede kazati. Tada drugi neki osuđenik, koji je čuo, da od boli laje, spomiñe njegovo ime, i tako Dante doznaje, da je Bocca degli Abati, koji je izdao poraz Gvelfa kod Mont' Aperti. U to ugleda pjesnik dvojicu, gdje iz jedne rupe strše, glodeć glavu jedan drugome. Dante želi znati uzrok tomu.

33. Osuđenik na to otvori usta, zamazana krvlju, očisti se o kose onoga, čiju je glavu glodao, te reče, da je grof Ugolino della Gherardesca. Zatim mu pripovjedi žalosnu povjest svoje užasne smrti, te opet stade da glode glavu svog krvnog neprijatelja, nadbiskupa Rudera iz Pise. — Pjesnici uđu u treći okrug, gdje izdajice leže nauznačice u ledu. Smrznute suze u očima priječe tok novim, povećavajući tako grozne boli osuđenika. Jedna sjena zamoli Danta, da joj digne s očiju mrazne mreñe, e da iskali svoju lutu bol. Dante pita, ko je, a on mu reče da je Alberigo iz porodice Manfreda. Dante se začudi, što

ga tu nade, uvjeren, da je još živ. Alberigo mu odgovori, da duša netom počini izdajstvo, upada u pakao, a tijelom dok je živ, da upravlja vrag. Tako se već od mnogo godina nalazi u paklu duša Branca d' Oria, u čije je tijelo vrag odmah ušao, netom je izdao Mihajila Zanka. Na ponovnu molbu Alberigovu, da mu s očiju odstrani mrazne mreže, odvрати Dante, da to ne može da učini, jer mu se prikazao neprijazan.

34. U zadnjem su okrugu izdajice sasvim potopleni u ledu. Veliki vjetar, što ga natjeruje Lucifer svojim ogromnim krilima, čini da se sledi rijeka Kocit. Luciferova glava ima tri lica: jedno sprijeda, a druga dva s desna i s lijeva, spojena s prvim. Sprijeda mu je lice rumeno, desno bijelo-žuto, a lijevo crno kao u Afrikanca. Pod svakim licem ima po dva krila; plače iz šest očiju, a niz tri brade roni suze i krvavu pjenu. Trostrukim svojim čelustima razdire tri grešnika; Judu, izdajicu božanske vlasti, Kasija i Bruta, koji umoriše Cesara, izdadoše carsku vlast. Vergil kaže svojemu drugu, da su već sve vidjeli, te da im je nastaviti putovanje. Dante se baci Vergilu o vrat, a ovaj netom Lucifer rastvori svoja krila, uhvati mu se dlaka, te lagano dopiru do Luciferovih bokova, zatim prevrnuvši se teškom mukom prevaľuju srednju zemaľsku tačku i stanu da se peću. Dantu se prićini, kao da se opet vraća u pakao, ali ga Vergil sokoli, da se već nalaze na drugoj polukrugli. Slijedeći žubor jedne rijeke uspiću se polako i dolaze opet na svijet, da vide zvijezde.

(Nastaviće se).

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ПРЕД ЖИВОТОМ.

— Максим Горки. —

Лицем у лице, према опором и суровом Животу стајаху два човјека. Њих живот бијаше обмануо.

— Шта чекате ви од мене? упита их Живот — и један од њих започе с упорним гласом:

— Опорост твојих противности ми је одвратна; мој разум се узаман упире, да продре у смисао бића, и мој дух је пригушен тамном неизвјесности. Па и ако ми разум каже да је човјек најсавршенији од свију створова.....

— Ама, зашто ти мене тражиш? прекину га Живот немирно.

— Ја хоћу среће!... и да би је могао остварити, треба да изравнаш и да помириш два противна начела у мојој души, а то су: моје „хоћу!“ и твоје „требаш“.

— Ти мораш да желиш једино оно што треба за мене да радиш; одговори му Живот сурово.

— Не! ја не могу желити да будем твоја победа! узвикну човјек. Ја, који би хтио да господарим, ја сам осуђен да живим под ропством твојих закона — зашто?...

Та ђ објасни му мало лакше, рече онај који стајаше нешто ближе Живота. Али се овај не обазрије на тај његов приговор, већ продужи.

— Ја мислим, да имам бар права живјети упоредо с мојим жељама. Ја не ћу да будем ником по дужности ни брат нити његов слуга, већ по мојој рођеној вољи и увиђавности, не покоравалући се ником, једино моме располежењу. Ја не ћу, да друштво располаже са мном и да му ја служим као какав мртав камен, који ће да навали на грађење тавница своје среће. Ја сам човјек; ја сам душа; ја сам дух и ја треба да будем слободан!...

— Стој! рече Живот с једним леденим осмјехом. Много си говорио и све што имаш још да ми кажеш већ ми је познато. Ти тражиш слободу. Добро. Зашто да је не добијеш! Хајде да се хрвемо. Однеси мегдан; постани мој господар и ја ћу ти бити роб. Та, ти већ знаш с каквом се ја благошћу покоравам побједоцима! Али, треба побједити! Осјећаш ли се довољно снажним да ме на мегдан позовеш, те да те ослободим тога ропства?!

Јеси ли увјерен да ћеш нада мношћем однијети и побједу? Имаш ли повјерења у своју снагу?...

— И човјек одговори забринуто:

Ти ме доведе у сукоб с мојом најчистијом унутрашњости; ти си заострио моју свијест која као оштрица душе проваљује у најдубље бездане мога бића пригушујући га.

— Та скреси му то мало одважније, шта му се ту ваздан жаљакаш, умијеша се његов друг.

Али овај продужи:

Нека ми твоја тиранија бар даде спокојство! Ох, пусти ме да бар окусим срећу!

Живот се насмија неким осмјехом, сличном хладноме одбљеску мраза.

— Кажи ти мени ово: Да ли ти од мене захтјеваш; или молиш милост?

— Милост! тражим милост! одговори човјек као одјек.

— Ти, даклен, кумиш и преклињеш, просјаче од заната! — али знај биједниче! Живот не дијели милостиња. А затим, зар се не сјећаш, да једно слободно биће — а да ништа не мољака — узима само моје поклоне!?... Ти, ти си само мој феиф; род моје воље. Једино је слободан онај, који се може уздржати од свих жеља, да се потпуно жртвује једној јединој изабратој мети. Јеси ли ме разумио?... А сада: марш!... одлази!

И човјек разумједе. Повуче се као какво послушно псето. Дође машући репом до нога Живота, да понизно скупља мрвице од његове гозбе.

А тада мутни поглед суровог Живота паде на онога, који му још ништа не рече и чије црте лица изражаваху доброту.

— Што ћеш ме ти молити!?

— Ја, не молим никог, ја захтјевам!

— А, шта ли то?

— Гдје је правда? Дај ми је!... затим ћу да узмем све сам. Сад ти захтјевам само правду. Ја сам дуго са стрпљењем чекао и то у бризи, у ноћи без сна и одмора. Чекао сам, али је дошао час!... Гдје је правда?... Амо с њом!...

— Узми! Ето ти је — на! одговори живот немарно.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

POZITIVIZAM U UMJETNOSTI.

— Saopćio Dr. Torkvato. —

Prosudivši XIX. vijek u obilnosti i raznolikosti umjetničkih njegovih proizvoda, mislim, da ga nijedan vijek nije u tome nadmašio; pa i obzirom i na kakvoću proizvoda on se ubraja među najznamenitije; a stalno je, da ni Francuska Lujja XIV., ni Engleška Elizabete, ni Italija Medicija, a za starih vremena, ni Augustov Rim ili Periklova Atina nijesu poznavali većih pjesnika od Goethea i Schillera, od Byrona i Schelleya, od Lamartina i Huga. Jesu li imali savršenijih, možda klasičnijih, t. j. takovih, koji bi kao uzor svakoj dobi mogli ostati, dalo bi se raspravljati; ali jamačno većih oni nijesu imali.

I ako je u XIX. vijeku roman potisnuo epopeju, ko bi se usudio poreći, da romani: Walter Scotta i Dickensa, Balzaka i George Sanda, Tolstoja i Dostojevskoga, nijesu je više puta nadmašili lepotom i vrijednošću? A što se tiče umjetnosti u opće, moramo priznati, da nijedan vijek nije bolje shvatio nežin zadatak i tendenciju kao XIX. vijek. On se je nadahnio izvedljivim idealima i zahtjevima ambijenta u kome je rastao; umjetnost se stopila s društvom i postala je najvjerniji izraz njegovih težnja i glavni zastupnik njegovih ideala.

Dva moderna uma, proučavajuć umjetničke proizvode prošloga vijeka, Lombroso i Nordau nastojali su nam označiti pravoga umjetnika, njegove ideale i ciljeve. Bez sumnje, ljudi koji su se posvetili sasvim drugim stvarima a ne umjetnosti, shvatili su samo jednu stranu ovog pitaña, te se može reći, da teorija prvoga popuña teoriju drugoga, a oba nam pružaju na neki način materijal, da nađemo pravu definiciju umjetnika obzirom na položaj što ga zaprema u društvenom razvitku.

Lombroso tvrdi, da umjetnik poprima od društva nagon, zanos i glavnu ideju svoga djela; on je, u malo riječi, proizvod ambijenta svoje dobe; subjekat i prava slika društva.

Nordau u umjetniku opaža baš nešto ovome protivna. Umjetnik stvara ideju i društvu je predstavља, a društvo se

obrazuje po idealima koje zastupa umjetnik; on bi u ovome slučaju bio kao neki vođa i odgojitelj društva.

Kako svak može lako opaziti, one dvije opriječne u sebi definicije, sadržavaju ipak nešto istine.

Kad bi smo ih htjeli odbiti, dalo bi se lako dokazati proti prvoj, da su veliki umjetnici i veliki geniji umrli, uvijek gotovo nepoznati svojoj dobi, a njihove ideje, počele su djelovati na društvo stoprv po njihovoj smrti — a to bi nas moglo uvjeriti da je bilo potrebno prije pripremiti zemljište pa da ih društvo primi i shvati. Proti drugoj moglo bi se primjetiti, da se je društvo uvijek borilo proti novim idejama, a umjetnik ostao osamljen ako nije govorio i radio, kada je, razvitkom raznih okolnosti, društvo bilo sklono da ga sluša.

Ovaj metod ruši prvu teoriju, sa dokazima koji podupiru drugu i obrnuto. A ipak, tvrdim, u svakoj od ovih teorija ima nešto istine. Umjetnik skupi ideje svoga vremena, razvija ih, proširuje i nastoji kako bi postale popularne; dapače umjetnik radi nešto tačnijeg i vrijednijeg: dovoljno neodređene ideje nestalne težnje, sni tamne i neuređene svijesti, od nega poprimalju neki oblik; on obvija ideje jasnim slikama; on zatvara u jednu tačnu formulu tendenciju svoje epohe. On opaža i podsjeća druge; društvo ga nadahnuje, a on stvara jedno konkretno djelo.

Umjetnik je dakle rezultat društvenog ambijenta; ambijenta u kome se razvija negova aktivnost i živi negov život. Ali svako konkretno djelo, u svoje vrijeme, djeluje na društvo. Svaka ideja, koju umjetnik iz društva erpe i konkretnuje, postiže neku prevlast u društvu i malo po malo, pod utjecajem ove ideje, društveni se ambijenat pripravlja da prisvoji cijelu umjetnikovu spekulaciju, pa i onu od koje je nekada zazirao.

Tako n. pr. opažamo da o drugom Napoleonovu dolasku u Italiju, talijanski je duh bio opit idejama slobode i domovine, a umjetnici nastojahu svim silama svoga uma kako bi ih učinili pozitivnim i konkretnim. Od abstraktne ideje Osloboditelja i tamne ideje jedne talijanske republike pod francuskim nadzorom, oni stvoriše ideju neovisne i ujediñene Italije pod papinom vlasti, kao što je kasnije umovao Gioberti; federativne republike, kako je sañao Alfieri; kraljevstva, za kojom se

WWW.UNIBS.SR

У
Н
И
В
Е
Р
С
К
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

idejom zanašahu većina kniževnika one dobe. Foscolo razočaran Napoleonovim ponašanjem, proklinao je tadašnje stanje i ideje koje preko Alpa sidoše u Italiju.

Filozofija bijaše udarila pozitivnim putem. Enciklopediste isključise Boga i neumrlost duše, a s negacije na negaciju njihovi sledbenici zanijekase i privatno pravo vlasništva, a izmislise opće pravo glasa, mnogo vremena prije nego što je Ledru-Rollin sistematično obrazložio društvenu njegovu korist. Ova filozofija, koja je je bila začetak pesimizmu, koga je kasnije Schopenhauer uzdignuo na sistem, nakon malo izgubi vrijednost pred drugim idealima, kojim je ona ista pripremila zemljište.

Isklučenie Boga i neumrlosti duše dovelo je i do isklučenia Kršćanstva; ali neka privlačivost k savršenom Biću, koja uvijek nekom tajnom silom djeluje na ljudsku dušu, stvorila je kult Božice Razuma i Religiju ljudstvâ, a nad ruševinama ove, malo kasnije, August Comte nastojao je nametnuti društvu onu neumjesnu formu Pozitivne Religije. Cijeli ovaj kaos kolektivne psihe potaknuo je marljivo proučavanje života i njegovih problema.

Novo doba od Goethea, predviđeno, započimalo je. Možda nikada prije ovog vremena, od najdavnije epohe, kada je pjesnik stvarao religiju — dvadeset i pet stihova Ezijoda sadržavaju izvor cijele grčke mitologije — rekoh, nikada prije filozofija i umjetnost tako se ne zbližiše, sprijateliše i uplivišase jedna na drugu. Pjesnika, romanopisca, povjesničara, predvodi filozof. Često se dogodi da se pjesnik i romanopisac, povjesničar i kritičar, uđale od filozofije na kojoj se osnivaju sve njihove ideje, ali gotovo se uvijek k noj povrate; gdje kad opažaju romanopisca, analiza kritičara, mašta pjesnika, istraživanje povjesničara, ublažuju apriornost filozofske teorije; ali ideja filozofa uvlači se uvijek u narod, djeluje na društvo, jer je nu umjetnik znao prisvojiti i preobličiti. Ideja filozofa - - a ovo je sigurna činjenica, koju nesmiemo nikada smetnuti s uma — stječe se i gubi, kada je u isto vrijeme pjesnik, romanopisac i povjesničar prisvoje. Umjetnik je mislioc različit od filozofa; velim o velikom i pravom umjetniku, ne o srednjem, čije djelo s njegovom smrću prestaje.

Filozof, i kada zamišlja, razloži ili se bar trudi razložiti, koliko više može i bolje zna. On nastoji postaviti svoj sistem

na matematičkoj podlozi: on napreduje pomoću logičnih dedukcija, i kada naprosto naslućiva, nastoji kako bi svoje naslućivanje sasvim vjerodostojnim, istinitim prikazao; paradoks filozofa uvijek je rezultat logičnog razloženja pa makar i polazio sa pogriješne pretpostavke; filozof je uvijek sebi dosljedan; u svome sistemu on je nepomičan. Umjetnik ne: razloženje, logika nijesu njegova srestva ili su naprosto sekundarna; on preobraća filozofsku ideju u viziju; od ideje filozofa on uzimlje samo bitnu stranu i ovu preinačuje po zahtjevima i okolnostima ambijenta. Ideja, koja je kod filozofa suhoparna i ako bogata dokazima, kod umjetnika i u umjetničkom djelu gubi sve dokaze; svi logični i matematični razlozi izčezavaju, a slike i sjajan koncept, koji zanosi i privlači, zauzimlje njihovo mjesto. Ista ideja pod uplivom umjetničkog talenta prestavlja se kao nova, dovodi do sasvim drugih zaključaka od onih filozofa.

Ovo je uzrok zašto, kadkada, iz filozofskog pokreta porodi se kakova nova umjetnička struja, koja na prvi mah pričinja se kao da mu je opriječna.

Jedan je takav slučaj romantična škola, produkt trijumfa pozitivne filozofije. Povjesničar, kao onaj koji se među umjetnicima najmanje udaljuje od prevladajućijeh ideja svoga vremena i od filozofije na kojoj se njegovo djelo nadahnjuje, uvjeriće nas koliko je jedna filozofska struja utjecala na umjetnost njegove dobe.

Michelet je povjesničar pozitivizma; ili bolje, on je filozof romantizma.

Lujo XI., Vještica i Orleanska Djeвица, pružaju mu obilne materijala da nam prestavi pod nekim novim pogledom Srednji Vijek i njegove ideje. „Lujo XI.“, čovjek žalosna, ali potrebna napretka; tiran je i dobročinitelj. Omlohavljeno plemstvo na korist kraljevske moći prvi je korak k trijumfu novih ideja; kasnije pojaviće se Sully i Richelieu da usavrše već učinjeno, što će se stoprv razviti sa revolucijom: ali je Lujo XI. pripravio Francusku narodnost i smrt Luja XVI.

„Vještica“ je buntovnik; ona je duh Znanosti i Reforme, pogriješno filozofsko istraživanje istine. Astrolozi, alhimiste saveznici su Vještice; to je duh spekulacije koji bi htio pobjediti

dogmu. Za dobe neznanstva, tmine i općeg nehaja Vještica vidi, govori, zna; ona sije duh slobode i revolucije.

„Ivanka“ nije samo čista i kreposna djevojčica koja, predvođena uzvišenim idealom, galvanizuje Karla VII., njegovu vojsku, plemstvo i vodi ih k pobjedi; ona je također duh francuske domovine, ona zahtjeva da Karlo bude okružen u Reimsu i ne drugovdje; u Reimsu svetom gradu francuskijeh kraljevâ. Ona je prestavnik onog narodnog osjećaja koji će kasnije pobjediti, pod milozvučnom himnom *Marsiljeze* i uzvišenim *Chant du depart.*

Ideja povjesničara nije drugo već praktična filozofija.

Kant i enciklopediste, Comte i Cousin pružili su Micheletu materijal za nenatkriljivu gradu njegove francuske povjesnice.

Kant mu je pokazao, u urođenoj ideji, ideju slobode koja potiče narode k borbi i pobjedi, k boli i veselju; enciklopediste obrazložili su mu reformu i uspjeh Preporoda; Comte mu je ujedinio narode u vjeri i aspiracijama; Cousin mu je kazao, da svaki narod ima već u svome početku, od prirode preodređenu, posebnu i veliku misiju u svijetu. Michelet je shvatio ideje, slušao naputke i cijelu je stvar preobličio. Sloboda je glavni cilj borbe, vjere i aspiracijâ narodâ: velika misija ljudske zadruge jest u postignuću slobode.

On je filozof romantika. Suhoparna i gola pozitivna struja oživljuje njegovim djelom, trči u ljudstvo: i romanopisci su pjesnici-povjesničari kao što je on povjesničar-pjesnik. Zar je to možda kakova šteta za povjesnicu? Ne sigurno.

Precizno i dokumentarno istraživanje Agustina Thierry, učenost Tocquevillea temelje se na djelu Micheleta i zajedno doprinose gradnji genijalnog i dubokog djela, koje živi i nad čovječjim životom. Kad se ugase strasti, kada slučajevi života ne imaju snage da potamne djelo duboke misli, ovo ostaje, pretvara se u ideju koja, u svoje vrijeme, djeluje i potomstvu ostavlja neizbrisivo ime. „Srednji Vijek“ Micheleta pravo je remek-djelo; to je njegova filozofija, glas filozofije njegovog vremena. Začeto iz kombinacije suhoparnih idejâ misliocâ; ono stvara cio jedan pokret; to je djelo ekspansije i asimilacije zajedno.

Legenda, basna, tradicija, sve je povjesničaru služilo da iznađe istinu. On je ispitao stare papire i nijemo kameće. Grobovi su mu šaptali, ruševine su mu pričale slavnu epopeju prošlih vijekova; opustošeni dvori, srušene kule, otkrili su mu svoje tajne. I u povjesnici i na povjesnici stvorio se je kniževni pokret vremena.

Walter Scott i Byron otvoriše seriju. Nije još velika romantična drama, koja posjeduje jednu teoriju, slijedi jednu ideju, koja se bori da prokrci put u svijetu. Prestave „Ernani“ nijesu još iznenadile mirne građane ulice Saint-Denis; predgovor „Cromwellu“ još je u budućnosti Huga; a ipak su Byron i Walter Scott romantici, čisti i veliki romantici. Pesimizam pjesnika nije interesantan; gorak je koji put, smiješan gotovo uvijek; ali „Child Harold“ nije djelo iskrenog pesimiste, kao što nijesu ni „Tavničari Chillonski“ ni „Abidska Vjerenica“. Byronov je duh malo ogorčen, a on isti to ispovijeda; ali kada zaboravlja kratke dosade života — a zaboravlja ih vrlo rado — tada je čovjek velike misli, najboljih nadâ i sjajnih ideala, i ako se velika djela jednoga čovjeka mogu smatrati umjetničkim djelom, smrt bi Byrona u Grčkoj bio najbolji dokaz romanticizma, kojim je bila nadahnuta njegova duša.

Legende, basne, uspomene koje su služile Micheletu, nadahnule su i Walter Scotta; i on je bio zaveden ambijentom uspomena. Zanos za slavnom prošlosti i ljubav prema Srednjem Vijeku nadahnuše velika i neumrla njegova djela: „Ivanhoe“, „Quentin Durwond“, i „Kenilworth“.

Ima li možda filozofije u ovim djelima? Sigurno nema. On, kao svi pravi romantici, kao Dumas, De Maupassant i D'Azeglio, bavi se jednom povjesnom slikom i nastoji je opisati. „Ivanhoe“ prestavlja epohu i ideju Križarskih vojna, i treba opaziti, Rebeka, Židovka, glavna junakića Ivanhoe-a najljepša i najsavršenija je Scottova slika; „Quentin Durwond“ je jedna epizoda iz života škotske crne Straže. Scott je pjesnik i romanopisac Škotske. „Kenilworth“ bavi se epohom Elizabete.

Ipak pokraj toga, romanticizam slijedi jednu filozofsku ideju.

Čovjek, bio umjetnik ili ne, genij ili običan, osjeća uvijek utjecaj ambijenta. Ako on ima snažan um, ako je svoju svijest

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
С
К
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

obogatio ostavštinom mnogih vijekova i poprimio opažanja, nade i ideale svojih predâ, on će lako utjecati na razne tendencije svoga ambijenta.

Romantici se baš nalaze u ovome položaju; Schiller u Nemačkoj, Hugo u Francuskoj, Guerrazzi i Berchet u Italiji predvode ideje svoga vremena, i oni su u isto vrijeme i filozofi svoje epohe. Sigurno je, da je njihova filozofija donekle neizvjesna; to je filozofija jedne prolazne epohe — zgodna isključivo društvenim potrebama onoga vremena.

Kod bolih romantika vidi se i upliv vjere.

Pod skepticizmom Guerrazzija, nehajem Schillera i ektelizmom Huga osjeva vjera. Jamačno nije to Katolička, Luterova ili Knoxova, već snažna vjera u jedno Vrhovno Biće o kome ovisi sve na svijetu; on je tvorac i upravitelj života.

Vaša da priznam da je „Povjesnica trideset-godišnjeg ratova“ remek-djelo Schillerovo. U ovoj povjesnici on je okupio sve sposobnosti svoga duha; mašta i pronicavost, mar u istraživaću i smionost zamisli, moć skupljaća i precizna analiza; sve ovo uveličuje ovo djelo. Schiller je stvorio i druga velika djela: „Razbojnici“, „Vilim Tell“, „Maria Stuarda“; divna trilogija „Wallenstein“ ostati će kao vječni spomenik moći nemačkog genija, ali u nijednome djelu bolje ne odsjeva filozofska Schillerova ideja kao u „Povjesnici trideset-godišnjeg ratova“. U drami on traži kako bi potaknuo u ljudstvu zanos za velikim nadama i idealima; u povjesnici traži, nalazi i izlaže, a filozofska ideja razabire se iz sadržaja samoga djela, biva čovjeka čeka velika uloga danas i u budućnosti. Filozofiju Enciklopedista i prve pokušaje pozitivne filozofije preobličio je pjesnikom, i istina koja je bila prekrita velikom sjenom specijoznih dokaza, sjaji se i stvara kroz slike.

I zbiła u nemačkom i francuskom društvu stvara se neka promjena u idejama, koja preokreće cijeli društveni položaj.

Hugo nije samo pjesnik, on je također predstavnik jednog novog društva, novoga mišleća i novoga pojma politike u društvu.

U „Nôtre Dame de Paris“ on je romantik zaveden jednim lijepim ljubavnim kontrastom, u „Orientales“ on je pjesnik sjajnih slika. Pjesnik ćulâ, slikâ i oblika; rekonstrukcije prošlosti,

ideala budućnosti, boli i ljubavi. On je učitelj u „Odes et Bal-lades“; „Bijednici“ su sinteza velike društvene težnje; u „Fenilles d'Automne“, „Légende des siècles“ i „Châtiments“ on je polićki pjesnik. „Shakespeare“, „Rayons et ombres“ i „Razma-traña“ predstavljaju nam filozofa.

Rijedak duh, možda više opširan nego dubok, obdario je društvo mnogim uzvišenim idejama, koje će uvijek svjedočiti moć njegovog genija. Romanticizam je on i u nemu.

Kniževni preokret njegovim djelom usporedno stupa i na-preduje s ugladenim društvenim osjećajima i dok su neki ne-govi sudrugovi borbe i teorije, kao Alfred de Musset, Gauthier i De Vigny tvrdili da je umjetnost sebi samoj svrha, i na taj način pripravili onaj pokret umjetničke impersonalizacije, koji je s Josè Maria de Heredia, s Mendès-om, a osobito s Leconte de Lisle i Théom de Banville utrô put Parnasizmu, on teži za slavom ugladenog pjesnika. Njegova filozofija u borbi i pobjedi jest filozofija slobode. Pravda i pravo u njegovoj su misli dvije različite forme manifestacije slobode, a sloboda je Bog i u Bogu. Ljudska savjest jest stalni dokaz jednog višeg Bića i težnje za bolim i savršenijim životom. Sa ovog gledišta Hugo i ro-mantici pod uplivom su kantizma. Oni su ga u slike razredili, obogatili su ga svim mogućim draguljima bujne svoje mašte i pjevahu: Bogu, pravdi i slobodi; društveno pravo, domovinu i ljudski otkup. Oni su na takav način pritegli tezuju svoje epohe, da su sve umjetnosti i cijela ljudska aktivnost osjetili upliv njihove misli; slikarstvo kao muzika, kiparstvo kao politika, kazalište kao tribuna. Mislim da ne ću pretjerati kad kažem, da su oni uzdigli ljudski duh odveć terorizan francuskom revo-lucijom, a u isto vrijeme, kao prâvi nasljednici velikog onog po-kreta, oni su otkrili velike dobrobiti i uzvišene težnje, koje je baš Revolucija prouzrokovala. Njihova umjetnost pomladila je ljudski duh. Treba se uspeti do izvora pa naći istinu, kazao je Michelet.

I oni nastojahu do izvora doprijeti. Možda nijesu uspjeli dostignuti rasputicu gdje se dijele putevi istine i laži; nima je falilo još novih elemenata, ili bolje, nima je falila prava filozo-fija. Ali napor njihove misli i voļe bio je upravo orijaški i na-rodni se okoristiše; a povjesnica ljudske misli brojila je jednu

WWW.UNIN

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

pobjedu više. Velika pobjeda, jer nézin rezultat bijaše definitivno uredeće trijuh narodâ u Narodnost.

Filozofski sentimentalizam, koji bijaše glavna oznaka kniževnikâ svršetkom XVIII. vijeka preokrene se u politički sentimentalizam. Ovaj novi sentimentalizam, koji se je osnivao na pozitivizmu i pjesništvu i u sebi sadržavao sve nade prošlosti i sve budućnosti, najbolje se razvio u Italiji.

Italija se je nalazila u posebnim prilikama. Ona je bila plodno zemljište novim idejama.

Ideja ujediñene Italije kod romantika našla je svoje pjesnike i umjetnike.

Guerrazzi je na prvome mjestu, ali nije ni on sam. Nicolini u „Arnaldo da Brescia“, Azeglio u „Ettore Fieramosca“ i „Nicolò de' Lapi“, bore se jednakim sredstvima za iste ideale.

Guerrazzi je bio zanešen za Byronom, a to se osobito opaža u romanu „La Battaglia di Benevento“. Život što je sproveo za mladih dana, Guerrazzi ga opisuje ovim riječima: „nauke nikakove, progonstva mnogo, dosada ljudi i života, tuge svaki dan to više“. O svome djelu „Battaglia di Benevento“ ovo veli: „pri pisañu ovog romana htio sam kušati da li bijaše još skrivena u sreću moje domovine kakva iskra koja bi raspalila živom vatrom sadašnja i buduća pokoleñna. Činilo mi se, da nije baš zgodno vrijeme, da pazimo na to kako ćemo joj namjestiti plašt ili krunu; pitañe bijaše ono Hamletovo: biti ili ne biti. Sve što ja mišlah, nalazi se u ovim Petrarčinim stihovima:

Che si aspetti non so, nè che si agogni
Italia che i suoi guai non par che senta,
Vecchia, oziosa e lenta
Dormirà sempre e non fia chi la svegli?
La man le avess'io avvolta entro i capegli!

što čeka i što žudi Italija, to ne znam, ali regbi da ne ćuti svojih jada; stara, bezposlena i lijena. Hoće li spavati uvijek, a da se niko ne će naći, ko će je probuditi? Ah, da sam joj omotao kose oko ruke!

Zato mišlah da ću milosrdno djelo učiniti ako se prihvatim mučilâ i još strašnijih od onih starih, kojim su se stari tirani služili, samo da potaknem osjetljivost ove domovine te je

pala u žalosan drijemež: ja sam je ranio, i lijevao užaren sumpor i pakao u te rane; ja sam je galvanizovao, a Bog sam poznaje moj teški strah, kad bih vidio da joj se miču uvchle usne i zagasle oči.“

„Assedio di Firenze“ pisac je zamislio u tamnici g. 1834 naumiv u njoj sprovesti vrijeme na korist svoju i domovine, kako sam kaže, I u ovom romanu opaža se piščev pesimizam. U ovom romanu, piše on Mazziniju: „htio sam pomješati zajedno nebo, zemlju i pakao. Moj život pričinja mi se kao ona Pompejska staza, na svaki korak okrenuv se desno ili lijevo, naišao bih na kakav grob. Trzajuć se krvavim srcem, pangama svojih progonitelja u grudima, premetao sam se pišući „Assedio di Firenze“. Znao sam da će mi to donijeti novih napadaja i donijelo mi ih je . . . .“

Pa ipak on je gojio nadu u budućnost, kad je pisao to djelo. On to kaže u predgovoru: „U meni se čuo neki glas koji reče: nije se uvijek pokajao Bog što je stvorio čovjeka. Ti živeš u vijeku, koji je sve u podlosti predobio. Traži u povijesti, i naći ćeš vremena po svojem sreću. Zaokruži se uspomenama. Iz kreposti umrlih erpi prigodu da ošineš podlosti živijeh. Glasovita djela umrlih podaće ti nade u potomke; jer ništa nije vječna pod suncem; a zlo i dobro izmjeđuju se na ovoj zemli. Ti ćeš proživjeti život vizija prošlih i budućih vremena“. Guerrazzijeva je najveća zasluga da je svojim djelima pospješio slobodu i jedinstvo Italije, s toga će njegovo ime ostati vječno u povjesnici talijanskoga naroda. To mu svak priznaje i to je sve što mogu pohvalna o njemu reći i njegovi ljubitelji, kao što je Carducci, koji ga ipak kao umjetnika upoređuje sa Petrom di Cosimo slikarom XVI. vijeka, koji slikaše: „mostri stupendamente orribili“ i Michelangiolum da Caravaggio za Caraccijeve dobe, koji svojim slikama za crkve „sgomentava i disgustava i devoti con la cruda verità.“

O njegovim romanima može se kazati: „Furono strumenti d'agitazione e di combattimento contro gli stranieri.“

I Giusti je slavan što je od satire učinio: „un mezzo di combattimento contro le signorie italiane e l'oppressione straniera“, kao što je i glavna zasluga Rossettija da se je svojom pjesmom borio za jedinstvo i slobodu Italije.

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

Viktor Hugo je zgodno opazio: ako jedno umjetničko djelo sudjeluje političkoj borbi svoga vremena, njegova vrijednost iščezava ako je izvoštena jednom politička pobjeda. I djela talijanskih romantika zapala je baš ova sudbina.

Filozofski i politički pravac stvoriše romanticizam, promjenom političkih okolnosti i evolucijom filozofskih sistema; romanticizam je stao gubiti zemljište, i malo po malo druge ga struje zamijeniše.

(Nastaviće se).

НАРОДНА ПРИПОВИЈЕТКА

(из оставштине пок. Вука Врчевића).

УДОВАЦ И ЊЕГОВЕ ТРИ ЖЕНЕ*).

Једном љети, послије толике суше, пане добра киша. У једно село поп по летурђији изађе те пред црквом назове народу: „Добро јутро, моји Ришћани!“ па придода: „Ево, Богу вала и његовој милости, најће нам лијепе кишице, сад ће све после толико суше и мўке из земље оживјети да се јадни народ поможе.“ — „Не, попе! Бог ти и свети Јован! Не дај!“ — повиче један. — „А зашто не, зло те смело?“ сви га упитају. — „Како зашто, људи? да ли не знате, знали вас јади, да су мени три жене у земљи, и једва сам се их куртарисао, а на чудо сам и с овом једном живом, а камо ли су четири, ако буде истина што поп рече, да Бог да се за језик увио.“

*) Покојни је Вук Врчевић своје занимиве народне приповијетке штампао тамо амо по разнијем листовима, па њеке у „Дубровнику“, забавнику народне штионице, њеке у „Словинцу“, а цијела му је збирка изашла у посебној књизи код књижаре Д. Претнера у Дубровнику 1887. год. У споменутој се збирци не налази горња приповијетка, па цијеним, да ни другдје није још била објелодањена, те је с тога износим у нашем омиљеном „Србу“.

TRI DOSLIJE NEPOZNATE PJESME DUM MAVRA VETRANIĆA.

Prilog dubrovačkoj književnosti XVI vijeka.

— Petar M. Kolendić. —

(2)

Na pitaње, u koju bi od šest knjiga Čavčićevijeh pjesama ove išle, ne bih znao odgovoriti; ja sam u ostalom sklon mišleću, da je nagadaće prof. Jagića, e će „nakladak“ (opere di deto autore fuor di suo duo libri) braće Matei) ići u prve tri izgublene knjige Vetranićevijeh pjesama (St. p. III, II), nekako

) Dva su brata Matei: Đuro († u Rimu 13 decembra 1728) i Vlaho. Osobito se je prvi istakao marljivijem prepisivañem i sabirañem djela dubrovačkijeh književnika i narodnijeh pjesama (Bogišić, Народне pjesme iz starijih, najviše приморских записа I, Bgrd 1878, str. 129 i 133). On je napisao i nekoliko molitava (Molitve bogojubne razredene za svaki dan od tje-dana), a vrijedno bi bilo štampati i ñegov sastavak „Informazione data a Roma del 1714 a Mons.r Conventati nuovo Arcivescovo di Ragusa da D. Giorgio Mattei sopra varii punti utili al buon governo della sua Chiesa“ (Zibaldoni I. M. Mateji III, 406 u bibl. Matei braće u Dubr.), jer u ñemu ima pomena i o ondašnjijem književnicima; tako n. pr. pod rubrikom „Monaci“ stoji „2. П. D. Ignazio Giorgi, che alquanti anni fù Gesuita spicca tra loro nelle lettere: Egli è molto versato nelle lingue latina, italiana, e il-lirica, e compone egregiamente in tutte tre in prosa e in verso.“ D. Matei je napisao i nekoliko pjesama, kao: „Suproč svjetovnoj ljubavi“, „Prija-te-lju, koji želaše znat zašto se sad malo pjesnika nahodi u Dubrovniku“ i „Nad-grobnicu Lovorku pastiru“, pjesmu, koju su — kako kaže zapis u rkp. br. 192 bibl. frañevačke u Dubr. — čitali dneva 10, I. 1707, kad je Accade-mia degli Oziosi Eruditi držala pomen članu Lorencu Ćona Sorokočevića, koji se je, putujući u Mletke, utopio kod Hvara na 2, XI 1706. Sve su to početničke pjesme bez ikakva poleta, a i odveć je pretjerano, što ga Ap-pendini (Not. ist. II, 303) pomiñe uz I. Đorđića, da su oni dvojica, poslije potresa od g. 1667, nastojali oživjeti srpske muze u Dubrovniku! Vaļa da je Appendini pišući to imao na umu Dum Đurovu pjesmu „Prija-te-lju, koji želaše“ i ove stihove u ñoj:

...Tijem ako prikloño što molbam budu moć,
tež dikle smiono hoću zvati u pomoć.

Vrat'te se, primile, vrat'te se, žudjene
parnaske sve vile, u naše krajine,

bez temelja, vjerojatnije će biti, da su pjesme u tome „naklatku“ jedanak s ovijem, što ih ja prvi put iznosim, u opće potođe pjesme, što ih je dum Mavar napisao.

Druga je pjesma sa svoje sadržine prilično zanimiva, jer nam iznosi nekoliko doslije slabo poznatijeh podataka o pjesniku M. Držiću. Ona potvrđuje zapis pisca genealogije Držića (kod Petrovskog), da je Marin imao nadimak „Vidra“ (st. 214, 286, 319, 360, 362, a i „nadgrobnica“), a tako i da je pokopan u Mlecima (45, 318, 364). U stihovima 171-8, 187-98, gdje se pomiñu *organi, flauti, svirale, violuni, kordine, korneti, monikordi, arpikordi i glavočimbali*¹⁾, vaļa da imamo dokaz letopišćevijem riječima, da Držić „sonaua d’ogni sorte de instrumenti“, ako dum Mavar nije mislio tijekom kazati, da su ti predmeti umukli toga radi, što je Držić preminuo, pa više neće

vrat’te se, vratite dubrovskim mjestima,
k našima stupite, božice, dvorima,
vrat’te se jednome, ter s vašom svjetlosti
i s dikom čudnome izden’te tamnosti,
tamnosti, svudara koje se nahode,
stupaji kudara ti vaši ne hode itd.

Pomenuta „akademija dangubnijeh“, ili kako je Matei u „Nadgrobnici“ zove „knižnozborni skup pastira“, povjerila je ñemu, da zajedno s Bunićem i Aletićem sastavi srpski rječnik, ali je on, kako priča Crijević, priredio samo tri četiri slova, pa krenuo u Rim. Jednako je zanimiv rad te braće oko prepisivaña ćirilovicom pisanih djela na latinicu. Tako u zborniku br. 258 u bibl. Male braće imamo rkp.: „Desset Besjedá ĩspisane ĩf kgnigá Fra Matie Divkovichja ĩf Ielasejak Reda Sv. Franzeska Provinzie Bosne Arghjentine Særbskiem slovima Pritisćenieh u Mnetzieh 1616. Po Petru Marii Bertanu (sic!)“, a s druge strane ćeonog lista: „Pripisa Latinskiem pismeni D. Ghjuro Mattei Dubrovcjanin“ (U Divkovićevijem *БЕСИДАМА СВАРХЪ СКАНЪАНА НЕДИНАНИХ* propovijedi IV—XIII). Biće ñihov i prijepis: „Hvåle Svete Anne ĩf særbskoga pisma“ u istom zborniku, a tako i „Ljekaroslovje illiti Nauzi fa ljeciti raflike nemochi pripisani ĩf særbskieh kgnigha. Collegij Ragufini Soc. J. ex dono Canonici Georgij, et Blařij Fratrum Matthæjorum“. Uspiše li, najzad, kogod toliko želenu monografiju o narodnijem „likovima“ u razlićnijem „Jedupkama“, moraće, pored već štampanijeh lekaruša, upotrijebiti i ovu, zasve da je prijepis, jer je već sa svoga početka: „Od nefcĳta usmi ciouiecie vode tople ter ũkani ũ uho“ vrlo interesantna.

¹⁾ U akad. rječniku stoji, da je rijeć *arpikorad* poznata samo u Belinu rječniku, a *glavočimbal* u Mikišinu i u Stulićevu. Ovijem se potvrđuje, da su bile već u XVI vijeku.

imati prilike napisati još koji dramat, došledno, muzika neće više udarati, jer nam je barem za Držićeve komade poznato, da je prilikom njihova predstavljanja svirala muzika').

Što u st. 41-42 stoji:

prije roka naj liše da grozno suzami
za nime uzdiše zemlja, lijes i kami,

ne može uzdrmati mišljenje Petrovskoga²⁾, da se je Vidra rodio između g. 1508-12, jer dum Mavru obično svak umire „prije roka“ i „prije reda“ (P. bolj. druga, 124; P. Lili na grobu, 4 itd.).

U cijeloj su pjesmi naj znatniji stihovi 83-94, koji glase:

O sjence zelene, ter ve je listak spao,
gdi je Marin ljubene pjesance popijevao,
Tirenu djevicu gdi u pjesan proglasi, 85
Ekubu kraljicu, koju čes porazi.
Kraljice *Ekuba*, tijekom, ako mogu rijet,
dvigni se van groba i pridi na saj svijet,
jadovna gospoje, nečesna kraljice,
da opeta sve tvoje ponoviš tužice! 90

¹⁾ N. Gučetić, Dello stato delle repubbliche, Mleci 1591, 403 (Archiv für sl. Phil. XXV, 285).

²⁾ Njegovo mišljenje u nekoliko potvrđuje i ovaj ulomak iz „Genealogia delli cittadini ragusei“, što ga dugujem predusretljivosti g. dum Nika Đivanovića: „N° 13 Marino figlio di Nicolò pre^o.o ebbe per moglie Anuhla figlia di Marino di Gio Cotrugli Citad.o come per PM. del 1496: ultimo No^{bre} con la qual ebbe l'infra^{tti} figlioli

Nicolò — } non ebbero moglie
Marino — }

Biagio — Ebbe moglie e figliuoli come al N° 16

Giovanni — non ebbe moglie morì in Scozie

Vincenzo — ebbe moglie e figlioli „ 17

Marino 2.do — *fù Prete, e Poeta insigne*

Nicca — fù moglie di Marino di Natale Nale Citad.o come per PM del 1530: adi 22 Giugno

Perra — fù moglie di Stefano di Jerolimo Nenchi Citad.o come per PM del 1535: 5 De^{bre}. e CD.e del 1552: 23 Maggio

Testam^{to} di d.a Anuhla del 1552 fog.o 132.“

I ako je ovdje red djece drukčiji nego u „Origine et descendenza“ (Nicolo, Biagio, Vincenzo, Giovanni, Marino, Marino sec., Nicha, Perra), opet iz obje genealogije izlazi, da se je Nika rodila iza dramatika Marina, pa, ako je ova udata za Naješkovića g. 1530, pretpostavićemo, da se je rodila naj mađe g. 1515, a Marin se je rodio svakako *prije* ne. Zahvaleći ljubaznosti

*Marina er tvoga rani stril priluti,
pjesnivca slavnoga, er ga već nije čuti,
ki tvoje sve trude i gorke boljezni
od nesreće hude prikaza u pjesni,*

jer rječito dokazuju, da je Marin Držić napisao i nekakvu „Hekubu“! Je li se to djelo sačuvalo, i ako, vaļa da grijeshkom prepisača, među djelima kojega drugoga pjesnika, ili je propalo, kako propade, po svoj prilici, još nekoliko Vidrinijeh drama? Srećom, odgovor je ovaj put vrlo prost, biva: *Marin Držić je spjevao onu „Hekubu“, što su je sve dostije držali za Vetranicevo djelo.* A tu tvrdnu evo i dokazujem. Marin Držić, „rečeni Vidra“, slušao je još za života učestana predbacivaña, da on plačka (ostavimo imitacije, koje se *tek* imaju dokazati!) Vetraniceve sastavke, s toga on u pjesmi „Svitlomu i vridnomu vlastelinu Sabu Mikulinovu“ - Gunduliću (St. p. VII, 17) ja-dikuje:

Mnogi su nesviesni i čudi nemile
ki vele: Držić sni da opće š njim vile . . .
lupežom i mene još čine prid tobom . . .
U pjesni taj stavi sve, Držić što poje,
toj Čavčić ne pravi, istina ni to je
Vridne časti svoje dosta je Čavčiću,
bolji dio od koje zač će dat Držiću? . . .
Čavčića nu pita, što će rit na ovaj?
Časti se svak čita svojome riet će toj.

M.P.D.N. Đivanovića, priopćujem i ovo mjesto iz „Genealogia dellì cittadini ragusei“, gdje je govor o predstavlañu Marinove „Tirene“ na svadbi dubrovačkoga slikara, Vlaha Držića:

„N.º 18. Biagio figlio di Nicolò ebbe per moglie Maria unica figlia di Stefano di Simone Aligretti (u srpsk. spomenicima Ялигретовица) Citad.o come per P.M. del 1548: 12 Nòbre con la qual ebbe l'infra'tti figlioli . . . Il sud.o Biagio ebbe la Dote con d.a Maria, e con eredità di d.o Stefano suo Socero ascendeva sopra 50,000 ypperperi (?) *In tempo delle nozze di sud.o Matrimonio fù recitata in Casa di d.o Stefano nella Strada di Calzolari megliu veliche Zreugliare, quella famosa Comedia d.a Tirena, dalli compagni di d.o Biagio, la quale fecero stampare.* Per un mese, continue furono fatte feste, e Banchetti in d.a Casa con intervento di molta Nobiltà, e Cittadinanza, ma sopra tutto rende fortunato questo matrimonio la benemerenza publica verso la Casa di d.o Stefano Aligretti cogniominato Sincicievich per aver più volte nelli bisogni della patria somministrato alla Repubblica con i denari . . .

Testamnto di sud.a Maria di Biagio Darsa, e figlia di sud.o Stefano del 1588 f.o 149“.

www.Tadsje, po svoj prilici, napisao dum Mavar „Pjesaneu Marinu Držiću u pomoć“ (St. p. III, 208), gdje preporuča omladini:

... vašeg starca namirite	a nikoga ne podkrada,
kriva suda ne čineći,	razmi svoju svies lomeći
kiem Držića sad tvorite,	te gizdave pjesni sklada,
svoga truda ne scieneći...	bez pokojna sanku bdeći...

a ne grieste duše vaše,
koreći ga takoj prava;
za-č što muže njemu daše,
u pjesance toj vam sklada.

Dum Mavar je, dakle, još jedared, prilikom Držićeve smrti, istakao njegovu pjesničku vrijednost, pa uza sve to ovo se je gotovo četiri vijeka¹⁾ vjerovalo, da je „Hekuba“ Vetranićeva! Na koncu mislim, da je vrlo lako dokazati, da je ona Držićeva birajući naj podesnije sredstvo, biva metriku. Metričke karakteristike u Marinovoj „Tireni“ i „Hekubi“ u opreci prema Vetranićevoj metriki svodim na ove tri osnovne tačke:

1. U Držića dolazi elisija vrlo često, a, što je glavno, eliduje mnogo puta dvosložne i višesložne riječi, n. pr. u „Tireni“: 40 *dobro ime njih slove*, 58 *vele uzumnožen pastir*, 80 *po nesreći osvojil*, 122 *dostojna učinili*, 149 *lugove ohodjahu*, 170 *rata i glada uhрани*, 171 *Stanmo ovdı gdıgodı*, 187 *Oto ima takuj moć* itd.

U „Hekubi“: 1014 *i tužno tielo ovoj*, 1020 *Smrti ovom more bit*, 1050 *ništo ova ni kriva*, 1059 (1064) *da s kćerkom majka ovaj*, 1077 *svoje diete ali ne*, 1103 *davahu ustı ove* itd.

U Vetranića, koji eliduje samo jednosložne riječi, to su nepravilnosti, koje se jedva ponove vaļa da svako dvije tri tisuće stihova jedan put.

2. Držić se u srokovima na vokal drži pravila, da je dosta slaže li se potoñi samoglasnik i suglasnik pred ñime (u srok. na kons. potoñi suglasnik i samoglasnik pred ñim). Od prvo tisuću

¹⁾ Pjesma „Na priminutje“ u početku je, dakako, bila poznata barem pjesnikovijem prijateljima, a možda je pozniji prepisači nijesu htjeli uvrštati među Vetranićeva djela radi lične antipatije prema Vidri. Ko zna, da se ono isticanje Čavčićeva djela, ili barem poveće pjesme „un carme in difesa di M. Darsich“ na potoñem mjestu, sjem „sei libri di poesie varie“, ne tiče baš ove pjesme (ta „Pjesanca M. Držiću u pomoć“ nema no 132 st.!).

stihova u „Tireni“ ističem ove primjere: 5 *gostiti-ti*, 25 *ni-sni*, 31 *ti-sviti*, 47 *vlada-da*, 51 *ki-svaki*, 81 *osveti-bit*, 115 *koja-ja*, 117 *angelske-rajske*, 145 *je-je*, 233 *mene-planine*, 239 *smuti-ti* 271 *meni-čini*, 309 *ti-žalosti*, 323 *cavti-ti*, 331 *ja-smija*, 341 *dni-sni*, 347 *ja-tvoja*, 357 *smrti-ti*, 359 *ti-priti*, 377 *'e-tebie*, 459 *ja-sja*, 473 *ti-primiti*, 487 *ja-tvoja*, 515 *ni-pakljeni*, 575 *obasja-tja*, 665 *Miljenko-sinko*, 669 *Miljenka-sinka*, 723 *je-nigdje*, 727 *ja-tja*, 745 *ni-rani*, 789 *bi-tebi*, 795 *rodjenu-sinu*, 821 *ti-sviti*, 823 *ni-razumni*, 831 *tresti-ti*, 851 *ni-bjesni*, 885 *ja-tvoja*, 887 *svi-vi*, 939 *raja-ja*, 944 *da-vlada*, 975 *zda-gizda*.

U jednakom broju stihova u „Hekubi“: 1 *sjeni-ni*, 15 *vi-krvi*, 23 *mre-otre*, 39 *braca-oca*, 45 *veliki-ki*, *sioni-dni*, 49 *nebi-bi*, *ni-najtužni*, 55 *posla-zla*, 73 *meni-ni*, 75 *Prijama-ima*, 77 *ka-ljucka*, 93 *vojske-trojanske*, 99 *svu-kraljestvu*, 115 *ku-gorku*, 175 *živa-Agamemnonova*, 181 *tre-gre*, 207 *ja-tužnija*, 227 *mene-ne*, 276 *ustavi-krvi*, 301 *ni-brani*, 440 *gre-tre*, 450 *ti-ti*, 455 *ja-moja*, 562 *da-sada*, 574 *meni-ni*, 692 *sva-tva*, 696 *ja-svakoja*, 698 *posvetilišta-ta*, 708 *ja-zmija*, 724 *ja-tvoja*, 736 *ti-moliti*, 768 *volovi-svi*, *posvetilišta-ta*, 778 *ljepote-te*, 782 *mi-vami*, 790 *meni-ni*, 810 *ja-moja*, 832 *ta-posvetilišta*, *žene-ne*, 834 *krvi-vi*, 836 *ti-klati*, *vi-rob**ovi*, 848 *scienni-ni*, 866 *da-gleda*, 870 *nevridni-dni*, 874 *ti-smrti*, 882 *ni-shrani*, 886 *ti-počtiti*, 896 *sja-ja*, 934 *zakoni-ni*, 944 *ma-ima*, 948 *ja-tvoja*, 952 *ti-očiti*, 954 *ruku-ku*, 966 *ti-sviti*, 970 *gospodja-ja*.

Vetraniću se, naprotiv, u srokovima na vokal moraju slagati dva samoglasna i barem jedan suglasnik među njima, sjem toga, a to vaļa istaći, u tijem mu srokovima jednosložne riječi dolaze vrlo rijetko, tako, da ih gotovo imamo smatrati iznimkama, pa, i kad dođu, u većini slučajeva bude ispred njih još jedan samoglasnik jednak. U prvo šest pjesama negove prve knige (oko 1800 st.!) opazio sam ove primjere: 1, 117 *ja-sja*; 2, 41 *te dni-gvozdeni*, 67 *neka je-ostaje*, 147 *oholi-nego li*, 183 *ako je-goje*; 4, 37 *veliko je-svoje*, 290 *prihini se-ponizi se*; 5, 41 *nje-žnje*; 6, 129 *svietle se-biele se*, 211 *Klise-bljudi se*, 271 *nego li-proli*, 341 *velim ja-koji sja*, a u prvo trinaest pjesama druge knige (preko 1400 st.!) : 1, 33 *ja-sja*; 2, 35 *molim ja-koji t'sja*, 77 *ljubav tva-tužba sva*, 143 *jošte ja-koje sja*;

3, 23 *ja-obasja*, 35 *prosja-ja*, 95 (6, 115) *ja-sja*; 10, 3 *boljeznisni*, 209 *zeleni-sve dni*; 11, 107 *ja-potaja*; 12, 65 *vajmeh ja-sunce sja*; 13, 3 *ljuveni-sve dni*, 143 *sve dni-blaženi*, pa to u suštini potvrđuje gornje pravilo.

3. Vetranić, kao i gotovo svi njegovi suvremenici, često slaže u rimu *s-z* i *š-ž*, te je obična stvar čitati u néga: *poraz-vas*, *gusa-suza*, *nasuzil-iskusil*, *ruže-duše*, *vaše-spraže*, *još-mož*, *umnoži-pustoši* itd. Držić ga u tome rijetko slijedi i slaže samo *s-z* i to prilično rijetko. Što u „Tireni“ nalazimo rim: 607 *dušu-dužu* (jedini primjer u 1690 st.!) i u „pjesnima razlikijem“: 26, 29 *znaš-skaž* (u preko 700 st.!) imamo smatrati griješcima. U „Hekubi“, na primjer, sricanje *š-ž* ne dolazi ni jedared (2568 st.). Mogao bih još iznijeti čitav niz paralelnijeh mjesta u „Hekubi“ i „Tireni“, istaći tako značajno ponavljanje riječi istoga oblička u rimu i još koješta, ali, svakako, dosta su ove tri osnovne metričke tačke, da nakon gotovo četiri vijeka možemo mirne duše reći: **Marin Držić je napisao i „Hekubu“, koja se je dojako smatrala Vetranićevijem djelom.**

O izdañu samijeh pjesama imao bih napomenuti, da sam nastojao dati što je moguće tačniju lekciju; gdje god sam mislio, da štogod treba istaći, spomenuo sam u kritičkijem napomenama. Kad je u tekstu koje slovo *kursivom* pečatano, znači da je u rkp. udvojeno.

Na pošletku mi je prijatna dužnost naj srdačnije blagodariti g. Antunu Vekariću, koji mi je jedinstvenom prepravnošću dao rukopis na upotrebu, a tako i M.P.D. Niku Đivanoviću, gradskom kaplanu u Dubrovniku, koji mi je često iskušanom dobrotom ispisao neke biografijske podatke o dramatiku M. Držiću. Obojici još jedared od srea hvala.

(Nastaviće se).

V A S P I T A Ń E V O Ľ E .

— Jules Payot. —

K Ń I G A P R V A .

(2)

GLAVA DRUGA.

Svrha kojoj treba težiti.

I ako se nigdje u školskim programima ne govori o voľi u djece i mladića, mi osjećamo da mi vrijedimo nešto s naše energije, i da na slaba čovjeka nikad čovjek ne može računati. Mi znamo da se prema našem radu približno mjeri i snaga naše vole, pa zato mi hoćemo bez razloga da se s te strane pokažemo. Mi uveličavamo svoj rad. Šta nas staje da priznamo kako ustajemo u četiri sahata izjutra, uvjereni da ne će niko doći da se uvjeri da li govorimo istinu. A ako oko osam sahata izjutra odete kod te „vatre“ od radnika i nadete ga u posteli, vi ćete primijetiti da svaka vaša posjeta nekako pada uvijek u dane poslije kakve zabave ili pozorišta koje su „velikoga“ radnika omele da ne sjedne u četiri sahata za posao. Sjem toga, taj radnik ne položi čak ni ispite svoje.

Laž o tom uveličanom radu najčešća je među dacima.

Sjem ovoga nema mladića koji sebe ne vara i obmañuje o svome poslu i o svojoj sposobnosti za trud. A te laži nijesu drugo do poštovañe koje se odaje velikoj istini: da čovjek vrijedi samo sa svoje energije.

Svaćija sumña u našu voľu nas vrlo mnogo ľuti, vrijeda.

Osporavati nam moć za rad, to je što i optuživati našu slabost i našu plašljivost. Vjerovati da nijesmo u stañu da istrajemo u naporima, — bez kojih se ne može čovjek uzdići iznad ľudi siromašnih umom kojih je puno u slobodnim zanimanjima — zar ne znači smatrati nas kao neizmjenljivo sredñe pameti!

Ovo poštovañe rada kazuje da postoji kod sviju daka žela da budu energični. A ova kñiga je ispitivañe sredstava koja može upotrijebiti nerješiv i slabodušav mladić da u sebi okrijepi

www.želu.ru za radom, da je preobrazi najprije u čvrstu, silnu i trajnu odluku, a zatim u nesavladljive navike.

Pod umnim radom vaša razumjeti ili izučavanje prirode, tu dih djela, ili lično stvaranje. Ovo poslednje iziskuje najprije učenje, i uz to sve vrste intelektualnih napora. U prvome slučaju (izučavanje prirode i tuđih djela) potrebna je pažnja u pravome smislu te riječi, a u drugome (lično stvaranje) razmišljanje ili koncentracija u sebi. Ali u oba slučaja glavno je pažnja. A raditi to je što i biti pažljiv. Na žalost pažnja nije neko stalno, nepomično, postojano stanje. Ne bi se moglo uporediti sa stalno zategnutim lukom. Pažnja se sastoji prije iz izvjesnoga broja ponavljanih napora, naprežanja više ili manje intenzivnih, koja brže ili lakše idu jedno za drugim. Ako je energična i već prekaljena pažnja, ti naponi se idu tako brzo jedan za drugim da čovjek misli e su neprekidni, a ta prividna neprekidnost može trajati nekoliko sahatu svakoga dana.

Svrha je u tome da se postignu intenzivni i stalni naponi pažnje. Ponavljati svakog dana hrabro napore, koji su u glavnome za đaka mučni, to je jedan od najljepših rezultata što ga može dati vaspitanje naše vlasti nad nama samima. Kod đaka bujna mladost i mladićka snaga stalno idu na to da životinjski život preoblasta nad prividno hladnim, bezbojnim i protivprirodnim životom u većine radnika.

Ali intenzivni i postojani naponi nijesu nikako dovoljni; oni mogu biti i anarhični i rasijanoga tipa. Naponi vaša da su, sjem toga, upravljani jednoj svrsi. Da se misli, osjećanja u nama prilagode i prirode, vaša da u nama ostanu jedno vrijeme, da su češći i da su prisni. Te misli, ta osjećanja treba da laganim i stalnim napredovanjem uticaja šire krug svojih veza, da se malo po malo svojom ličnom vrijednošću nametnu. Pogledajte kako se stvaraju umjetnička djela: jedna misao, često mladićka i sposobna za život, najprije je nesigurna i nejasna kod genijalna čovjeka. Kakva knjiga, kakav događaj iz života, kakav srećan izraz koju izbaci kakav pisac i ne misleći na ņu, zauzet drugim mislima, vidjevši misao ali ne shvativši joj plodnost, — daju toj misli koja tiña svijest o ņenoj vrijednosti i mogućnoj ulozi. Od toga dana ta će misao da se hrani sa svake strane. Putovanja, razgovori,

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

razne kńige daće joj prilagodne elemente kojima će se naklukati i sebe ojačati. Tako je Göthe trideset godina nosio koncepciju svoga Fausta. Za to vrijeme ona je proklijala, rasla, hvatala sve dublega korijena, uzimala je iz iskustva hranljive sokove od kojih je stvoreno to genijalno djelo.

I tako mora bići više maće za svaku važnu misao. Ako ona samo prođe kroz nas, ona se može smatrati kao nedonesena, kao da i ne postoji. Noj treba obratiti čestu, ponovlenu i iskrenu pažńu; ne treba je napuštati prije nego moradne sama živjeti, prije nego što postane centar za organizaciju. Ńu vala održavati dugo u svijetu i često se na Ńu povraćati, na taj način će steći onu vitalitat potrebnu da onom tajnenom magnetskom snagom, koju nazivaju asocijacijom ideja, privuće sebi plodne misli i jaka osjećaća i da ih sebi prisajedini. Taj rad oko organizacije misli ili osjećaća razvija se polagano, tihim i strplivim razmišlćaćem. Razvijaće misli i osjećaća biva kao i ono kristalizovaće u krasne kristale što se vrši u laboratorijima: da se kristali obrazuju traži se da tećnost iz koje će se kristali izdvojiti bude nepomićna kako bi se bezbrojne molekule polako i pravilno mogle slagati. Eto, u tome smislu vala razumjeti da je svaki izum djelo volće. „Misleći neprestano“ na gravitaciju Newton je provjerio svoj pronalazak o vasionoj gravitaciji. Ako neko još ne vjeruje da je genije samo „dugo strplćeće“, neka ćuje Darwinovu ispovijest: „Za predmete svojega razmišlćaća i ćitaća ja sam birao samo one, preko kojih mogu misliti na ono što sam vidio, ili što ću vjerovatno vidjeti... ja sam stalan da je ta disciplina mene osposobila da učinim za nauku ono što sam učinio“; a Darwinov sin dodaje: „Moj otac je mogao ćitave godine da ne gubi iz vida jedan predmet.“ *)

Našto daće govoriti o tako oćiglednoj istini? Dovoljno je da svedemo ono šlo smo rekli. Svrha umnome radniku je u energiji volće pažńe, u energiji koja se ne ogleda samo u jakim i ćestim naporima, nego naroćito još u jasnom orijentovaću svih misli jednom jedinom ćilću i u potćińavaću za potrebno vrijeme našega hoććća, naših osjećaća, naših misli velikoj, gospodećoj misli za koju radimo. Ľudska lijenost

*) Vie et correspondance de Darwin.

www.Če.Books.ru
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА
će nas svagda odvajati od toga ideala ali nega vala što je moguće potpunije ostvariti.

Prije nego pridemo bližem izučavañu sredstava pomoću kojih možemo slabu i nestalnu želju preobratiti u postojanu volju, važno je osloboditi se dviju suprotnih filozofskih teorija, štetnih po posao oko vaspitavaña naše voļe.

GLAVA TREĆA.

Obeshrabljujuće i lažne teorije koje treba odbaciti u vaspitañu voļe.

§ I.

Za pisca polemika treba da bude uvijek pripreman i brižljivo urađen posao, ali taj vala za sebe da zadrži. Ništa nije slabije nego čisto odrićañe: kritikovañem se ne može uvjeriti, treba graditi.

I zato što je cijela ova kñiga sagrađena, što iznosi zdraviju teoriju, a naročito zato što se oslaña na naj jasnijim rezultatima psihologije, mi ovdje obaramo neposredno dvije jako rasprostrañene teorije, žalosne po praktičnim rezultatima a lažne po izlagañu.

Teorija koja smatra ljudski karakter kao nepromjenliv potpuno je lažna i praktični sažalaña dostojna. Ńu je iznio Kant, obnovio Schopenhauer, a Spencer je podržavao.

Po Kantu mi smo izabrali svoj karakter u numenalnome svijetu*) i taj izbor je od toga doba konačan, nepovratljiv. Kad jednom „sidemo“ u svijet iz prostora i vremena, naš karakter, naša voļa s ñim, ostaju ono što su, i mi nijesmo u stañu da ih izmijenimo ni najmañe.

Schopenhauer tvrdi isto tako da su razni karakteri urođeni i nepromjenljivi. Ne može se, na primjer, izmijeniti vrsta pobudâ koje rukuju voljom sebićnaka. Vi možete vaspitañem da prevarite kakvog sebićnaka ili boļe da popravite ñegove misli, daga dovedete dotle da razumije, da je jedino pouzdano sredstvo da čovjek dode do blagostaña rad i pošteñe a ne nevaļalstvo.

*) Numen — fakta koja se se zbivaju u samoj duši čovječjoj, a koje nam svijest pokazuje. Ńemu je protiv položen fenomen.

Ali ne možete ga vaspitati da osjeća tude patnje, to je mañe moguće nego li olovo u zlato preobratiti. „Može se uvjeriti sebičnaka da može, odričući se mañe, doći do veće koristi; rdav se čovjek može navesti da sebi učini veće zlo kako bi drugome učinio kakvu pakost. Ali oboriti sebičnaštvo i nevaljanstvo, u njima samim, to nije moguće, kao što se ne bi moglo mačku navesti da nema pravo što hvata miševе.

Herbert Spencer, i ako polazi s druge tačke stanovišta, usvaja s engleskom školom da se čovječiji karakter može na kraju krajeva preobraziti, pod stegom spolne sile i životnih pogodaba; ali to djelo preobražavanja treba da traje vijekovima i praktički ova teorija ne ulijeva hrabrosti čovjeku, jer se za učenje ne može računati na deset vijekova života, nego samo na dvadeset godina. — I kad bih htio da se dam na svoje moralno usavršavanje ne bih mogao. Ja ne bih mogao da se borim protiv svoga karaktera, to nasljedstvo mojih predaka koje predstavlja hiljade a može biti i milijune godina ispitivanja organski sredenih u momе mozgu. Šta da se radi protiv te strašne koalicije predaka koja ustaje protiv moje lično slabe voļe čim hoću da se otremem jednog dijela njihova naslijeđa? Nije pametno ni pokušati bunu, propast je unaprijed izvjesna. Ali se mogu utješiti misleći da će kroz pedeset hiljada godina moji potomci, utjecajem društvene sredine i nasljedstva, postati kao usavršene mašine, navijane čitave vijekove, a mlivo će od njih biti odanost, inicijativa, itd.

I ako ovo pitañe, posmatrano s toga stanovišta, prelazi opseg predmeta o kome ćemo govoriti, mi ćemo ipak rado da ga pretresemo u svoj negovoj općenitosti i s one za protivnike naše najbolje strane.

Teorije što sad izložismo nama izgledaju dobar primjer umne lijenosti koja kao praotačastveni grijeh ne iščili ni iz najvećih umova, i koja čini da bez otpora podliježu sugestiji riječi. Mi smo tako mnogo navikli da mislimo riječima, da nam riječ krije stvarnost koju predstavlja. Zato što je riječ jedina, ona nas goni silno da vjerujemo u stvarno jединство stvari. Sugestiji koju je izazvala riječ karakter imamo da zahvalimo za lijepu teoriju o nepromjenivosti karaktera. A ko ne vidi, zbilja, da je karakter samo resultanta? i to resultanta

snagâ vječito promjenljivih. Naš karakter predstavlja jedinstvo slično jedinstvu u Evropi; razni savezi, napredovanje ili opadañe jedne države mijenja neprestano resultantu. Tako je i s našim strastima, s našim osjećanjima, s našim mislima koje su vječito u postajañu, oni opet, stvarajući zajedno ili raskidajući saveze, mogu promijeniti intensivnost pa čak i prirodu resultante. Ova knjiga će pokazati da se može naš karakter promijeniti.

Ako sada ispitamo kakvi su argumenti koje Kant upotrebljava da potkrijepi svoju teoriju, vidjećemo da su ñegova stajaništa samo apriorna, i da bi ona — i ako mislim da su osnova slobodi — otpala kao suha grana da Kant nije pobrkao fatalizam i determinizam kao što ćemo malo docnije vidjeti.

Kod Schopenhauera ima više „galame“ nego li argumentata, jer on voli da pokazuje svoju erudiciju i da nagomilava auktoritatu. Auktoritatu ne vrijede ni koliko najmañi faktički dokaz. Ovo su samo argumenti koje smo kod Schopenhauera našli: 1. ako se karakter daje usavršiti „onda bi zacijelo trebalo naći više vrline kod polovine starijih ljudi nego li kod mladih“, a tako nije; 2. koji se jednom pokaže nevañao taj je izgubio za svagda naše povjerenje, a to dokazuje da mi svi vjerujemo e je karakter nepromjenljiv.

Neka neko razmisli za trenutak šta dokazuju ti argumenti. Da li su čak to i argumenti? Otkuda takva tvrdeña, za masu tačna, dokazuju da niko ne može izmijeniti svoj karakter? Ona utvrđuju samo to (o tome ne može biti pitanja) da grdna većina živih ljudi nije nikad ozbiljno pokušala da preobrazi svoj karakter. Ona kazuju da naše nakloñenosti vode gotovo sve poslove u životu, bez miješanja voñe. Većinom ljudi upravljaju svijet, oni idu za modom, za javnim mnijeñem, bez ikakvoga otpora kao što ne misle da idu za zemljom u ñenom okretañu oko sunca. Da li mi da osporavamo kako je lijenost gotovo sveopća? Velik broj ljudi provodi svoj život u radu za hñeb: radnici, sirotiña, žene, djeca, gospodari ne misle ništa, to su „lutke“*), istina nešto komplikovane i svijesne lutke, ali se one miću i kreću ne po svojoj želi već po

*) Port-Royal. *Logique*.

sugestijama spoja. Laganim razvijanjem, pod stegom svirepih potreba životne borbe ljudi su izašli iz životiinskoga stana, ali čim spolne prilike ne nagone na rad, većina teži da se unizi, da side onamo otkuda je došla. I svi oni koje neugašena žed za idealom i izvjesna plemenitost duše ne mogu da potiču na istrajnost u mirnom poslu oko njihova sve potpunijega oslobađanja od životiinskih nagona, idu kako ih vjetar nosi. Zato se ne treba čuditi što broj vrlih starih ljudi ne prelazi broj vrlih mladića: te se s pravom valja čuvati kakvoga okorjeloga nevaljala.

Jedini argumenat koji bi mnogo vrijedio, bio bi taj, kad bi se dokazalo da je svaka borba beskorisna, da sebičnaka nije nikad mogao da učini velike žrtve i ako ih je želio. Takvo potvrđenje ne treba ni podvrgavati ispitivanju. Toliko je kukavica pogledalo smrti u oči za novac! Nema strasti koja ne može držati u škripeu i samu smrt! Za sebičnaka život je najveće dobro. Zar nije bilo primjera da su sebičnaci u prolaznu oduševlenu žrtvovali život za otačbinu ili za kakvu drugu veliku i dobru ideju? I kad je to prolazno stanje bilo moguće šta je bilo za to vrijeme s onim čuvenim: *operari sequitur esse?* Karakter koji se ma i za pola sahata radikalno promijeni, nije nepromjenljiv, ima čak izgleda da se promjene mogu sve češće i češće obnavljati.

Gdje je, u ostalom, Schopenhauer našao potpuno jednostavan karakter, na pr. sebičnaka od prve do posljednje misli, od prvog do posljednjega osjećanja? Takovo uprošćavanje ljudske prirode vjerojatno nikada nije bilo ostvareno; a vjerovanje da je karakter samo jedna stvar, jedna homogena cjelina, — i još jednom da rečemo — zasnovano je na najpovršnijem opažanju. Karakter je resultanta heterogenih sila, i to je tvrđenje osnovano na posmatranju živih ljudi a ne na apstrakcijama; to je tvrđenje dovoljno da obori bezazlenu teoriju Kanta i Schopenhauera. A Spenceru se može primijetiti da su i dobre naklonosti nasljedne i jako organizovane kao i rdave, da se može, sa malo umješnosti, imati za sebe onoliko snage predaka koliko i protiv sebe. Nadamo se da ćemo ovom knjigom riješiti ovo pitanje.

Ostavimo na stranu ovu teoriju o nepromjenljivom karakteru, jer se ona ne može opravdati. Hvalimo Boga što je nu

Schopenhauer Nemačkoj samo dao; ona bi nam valjala čitava dva korpa vojske kad ne bismo i mi imali svoje obeshrabrujuće teoretičare, a naročito Taine-a. Ovaj veliki um, neobjašljivo zašto, nije umio da razlikuje fanatizam od determinizma, pa je, reakcijom protiv Cousin-ova spiritualizma, išao dotle da život ljudski smatra kao nezavisan od naše voľe, a vrlinu kao produkt, od prilike kao ono šećer. Bezazlena i djetinasta slika, koja je svojom brutalnošću za dugo zatvorila vrata izučavañu psihološkoga determinizma, koja je izopačila čim se pojavila a i za dug niz godina knigu g. Ribota o bolestima voľe. Ovdje se može reći da je bila čitava legija neprijatelja nego li jedan odlučan i nevješt prijatelj.

§ II.

Ostaje da uklonimo s našega puta jednu drugu, po izgledu mnogo jaču teoriju po kojoj je moguće obladati sobom, ali koja je, smatrajući taj posao kao vrlo lak, dala onoliko, ako ne i više još, klonulih ljudi koliko fatalističke teorije. Mislimo na teoriju o slobodnoj voľi.

Slobodna voľa — koju su neki htjeli vezati za sudbu moralne slobode — nema s ñom nikakve veze, ona je čak suprotna ovoj. Kazati mladićima da je vrlo lako obladati sobom, da upravo zavisi samo od jednoga običnoga *radite* — *fiat*, djelo dugih, mučnih i postojanih napora, — to znači unaprijed ih osuditi da klonu duhom. Čim mladić osam godina neprestano ima pred sobom velike lude iz staroga vijeka i zadahne se oduševljenem, onda je korisno pokazati mu pravi zadatak ne krijući od ñega nijednu teškoću a stavljajući mu u izgled i sigurnu pobjedu ako istraje do kraja.

Ne može se sobom obladati jednim običnim *radite, fiat*, kao što ni francuska poslije 1870. nije postala moćna na taj način. Otađbini je trebalo dvadeset godina postojanih i mučnih napora, da se opet podigne. Isto tako i naše lično podizanje mora biti djelo strpleña. Štal zar ljudi provode po trideset godina u mučnome poslu da bi stekli prava da se mogu na selu odmarati a da se velikome i plemenitu poslu oko svladivaña

sebe sama ne posveti nimalo vremena! Od toga posla zavisi koliko ćemo vrijediti, dakle i šta ćemo biti; od néga zavisi kakvu ćemo ulogu mi igrati. Pomoću néga moći ćemo nagoviti svakoga da nas poštuje i cijeni. On će nama otvoriti širom vrata sreći (jer sva velika sreća dolazi od naše dobro uređene aktivnosti) pa zar da se o tome nijedan zreo čovjek ne stara? To izvještačeno preziraње za rad skriva u sebi sigurno neku unutrašnju muku koju smo mi svi osjetili. Koji je taj đak koji nije osjetio s bolom nesrazmjer između négovih žela da dobro radi i slabosti svoje voļe? Vi ste slobodni! govorili su naši učitelji! A mi smo osjećali s očajanjem da je to laž. Niko nas nije učio da se voļa lagano zavojevava, niko nije mislio da uči kako se ona zavojevava. Niko nas nije spremao za tu borbu, niko nas nije podržavao i onda, sasvim razumlivom reakcijom, mi smo primali oduševljeno djetinaste teorije Taincove i fatalistâ, u njima bar imasmo utjehe, one su nas učile da se treba predati sudbi svojoj jer je borba potpuno uzaludna. I mi idemo tamo kud nas vjetar nosi zaglušeni da ne osjećamo laž tih doktrina koje umiruju našu lijenost! Osnovni uzrok tih fatalističkih teorija voļe jeste djetinasta i sudbonosna filozofska teorija o slobodnoj voļi! Moralna sloboda, kao i politička sloboda, kao i sve ono što ima neke vrijednosti na ovome svijetu, mora biti s teškom borbom i vječito brańeno. — Moralna sloboda je nagrada jakih, istrajanih i postojanih ljudi! *Niko nije slobodan ako ne zasluđuje da slobodan bude.* Sloboda niti je pravo, niti je fakat, ona je nagrada i to najviša i najviša i najplodnija u sreći, ona je u svima trenucima u našem životu ono što je sunce za jedan kraj. Ko nu ne bude zadio bio taj ne će znati za sve duboke i trajne radosti u životu.

Nijedno pitaње, vaj! nije bilo tako zapletano kao životno pitaње o slobodi. Bain ga je nazivao *zardala metafizička brava*. Jasno je da pod slobodom mi razumijemo vladaње sobom, gospodarstvo naših plemenitih osjećanja i moralnih ideja nad navalama životińskih žela. Ne treba ni misliti na nepogrešno gospodarstvo nad sobom: suviše malo vijekova nas još razdvaja od divljih nam predaka koji su nastavali po pećinama da bismo mogli osloboditi se plahovitosti, sebićnaštva, čulnih uživańa, lijenosti što su nam u naslijede ostavili. Veliki sveci koji

su pobijedili u toj neprekidnoj borbi naše čovječanske prirode sa životinjskom prirodom, nijesu znali za prave radosti vedrih i neospornih pobjeda.

Neka se još jednom zna, da posao kojemu biležimo opće crte nije tako težak kao posao posvećivanja sebe, jer drugo je boriti se protiv svoje lijenosti i svojih strasti, a drugo je tražiti da potpuno uništimo u sebi sebičnastvo.

Pa i u tome obliku borba je duga i teška. Neznalice i uobraženi ne mogu pobijediti. Čitavu taktiku vaļa znati i upotrijebiti i dug posao primiti. Uči u arenu bez poznavanja psiholoških zakona ili bez primaņa savjeta onoga koji ove zna, to znači htjeti u šahu odnijeti pobjedu ne znajući šaha, ne poznavajući izvježbanoga protivnika. Ali, reći će pristalice himerične slobodne voļe, kad vi ne možete ništa da stvorite, kad volnim radom (*fiat*) ne možete dati snage nekoj pobudi ili nekom pokretaču koji nema ove, onda nijeste slobodni! — O jesmo, slobodni smo, i ne želimo da budemo drukčije slobodni; u mjesto da tobož dajemo snagu nekoj pobudi prostim hoćeņem, nekakvim činom, tajnenim, čudnovatim i protivnim svima naučnim zakonima, — mi hoćemo toj pobudi da damo snagu pametnom primjenom zakona o asocijaciji misli. Mi vladamo ljudskom prirodom pokoravajući joj se. Jedino jemstvo za našu slobodu jesu psihološki zakoni, oni su i jedina oruđa za naše oslobođeņe. Sloboda je naša samo u determinizmu.

Eto, to je sporna tačka. Naši protivnici vele: Ako ne usvajate da voļa može iz svoje slobodne inicijative, *bez ikakve žele*, da obezbijedi jednoj pobudi bez snage nadmoćnost nad drugim moćnim pobudama, vi pretpostavļate da je najprije žela postojala! Ako vaš dak ne želi da radi, ne će nikad raditi. I vi ste se sad povratili na sudbinu svirepiju nego što je kalvinistička sudbina, jer kalvinist neminovno određen za pakao ne zna da mu je to sudeno i nada ga nebesna nikad ne ostavļa. — Ali taj vaš dak dubokim izučavaņem savjesti može saznati da nema žele, *da nema nadahnuća*, pa dakle, da je i svaka muka uzaludna, nadu treba da odbaci.

Pitaņe dakle, ovako ne može biti jasnije. Ja želim ili ne želim nešto boļe — ako ne želim svaki je napor uzaludan — a kako žela ne zavisi od mene, kako nadahnuće ide na

koga hoće, onda moramo pognuti glavu pred fatalizmom, pred sudbinom svojom! — Vrlo dobro; ali odobravajući to, mi odobravamo mañe nego što se misli. Pa onda, žela za bojim, *ma kako mala bila*, dovoljna je, jer mislimo da upotrebom prigodnih sredstava možemo razviti, osnažiti želju i preobraziti je u čvrstu i trajnu odluku. — Svejedno, makar i takva, žela vam je potrebna! Ako ñe nema, prije svega, ne možete ništa učiniti!

— Tako je, ali mi mislimo prije svega da će i same pristalice slobode — volnim radom *fiat* — priznati da se ne može čovjek oslañati na odluku za napredovañem koja ne počiva na želi za napredovañem! Raditi, na dužem poslu bez voļe, ne *lubiti* ono što se traži da ostvari, znači oduzeti sebi svaki izgled na uspjeh. Da čovjek dođe do uspjeha treba ljubavi, žele za ñegov posao. Ako je nema, onda je osuđen bez priziva. — Mi usvajamo tu dilemu, rekosmo. Jeste, žela je potrebna; nema li žele da svladamo sebe, nema ni slobode! Ali mučna djejtva te sudbe pogađaju samo jednu kategoriju ljudi, koje i pristalice najapsolutnije slobodne voļe smatraju kao unaprijed osuđene nesrećne lude.

Kategorija tih ljudi slaže se s grupom onih nesrećnih ludaka koji boluju od *moralnog ludila*. Mi usvajamo, i ako ne možemo to dokazati i jedino zato što nijesmo *nikad* čuli za negativne slućajeve, da će *ma kakova* čovjeka, samo ako nije lud, kad ga upitamo, da li voli biti ono što i Pasteur ili drevna pijavica, odgovoriti, da voli biti ono prvo. I to je jedan *postulat*, to je naš *postulat*. Ko će da ga osporava?

Koji poznaje lude apsolutno neosjetljive za slavu genija, za lepotu, za veličinu duševnu? Ako i takva stvar postoji ili ako je postojala, meni je to sve jedno. I kad je moj *postulat* siguran, a siguran jeste, za većinu *čovječnih* ljudi, to je meni dosta. Čim jedan čovjek pretpostavlja Sokrata, Regula, Vensena de Pola, kakvoj rdi ljudskoj, to je dovoljno. Pretpostavljati podrazumijeva i *voļeti*, želeći. Ta žela, ma kako bila prolazna, može se zaštititi. ojaćati. Ako je čovjek usavršava ona će rasti, pa će se vještom igrom psiholoških zakona preobraziti u mušku odluku. Tako će iz jednoga zrna koje je rućak mravu, izrasti veliki orli koji prkose buri.

WWW.UNILIB
УНИВЕРСИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Dakle, biti osuđen na tu sudbinu, nas ništa ne buni, jer sjem nešto malo ludaka koje čak i pristalice slobodne voľe žrtvuju sa „kako mu je — tako mu je“, i može biti nekoliko dvanaestina nepopravljivih glupaka, mi smo namijeđeni za dobro. Moral nema potrebe da vezuje svoju sudbu za tako opake teorije — i za tako isto, ponavljamo, obeshrabľujuće, kao i ona o slobodnoj voľi. *Moral traži samo slobodu, a to je nešto sasvim različno. A ta je sloboda mogućna samo u determinizmu i s nim.* Da sebi obezbijedimo slobodu dovoljno je da je naša uobrazilja u stađu da zamisli plan koji treba ostvariti. Poznaće i primjena psiholoških zakona učiniće to ćemo zaobilaznim putevima i raznim savezima obezbijediti nadmoćnost izabranoga plana i ostaviti da na našim namjerama radi vrijeme koje je velika sila osloboditelka misli u nama.

Naše shvataće slobode ne može biti primamljivo za našu slobodu kao ni teorija o slobodnoj voľi. Ali ono je u toliko bolje što se podudara sa stvarnošću naše psihološke i moralne prirode, i što nas ono ne će izložiti gluposti da oholo tvrdimo kako smo potpuno slobodni i ako smo potčinjeni i suviše našim unutarđim neprijateljima. Kada bi taj sukob bio za posmatraća psihologa samo zabavan, ne bi bilo veliko zlo; ali on i kod najboljih brzo dovede do klonulosti. Sjem toga, izvjesno je da je ta teorija o slobodnoj voľi — i to je neizgladiv gubitak — mnoge pronicavne umove odvojila od izučavaća pogodaba voľe.

Kad smo očistili put od dosadašnjih teorija o voľi, možemo ući u srce našega predmeta i izbliže proučiti psihologiju voľe.

(Nastaviće se).

У
Н
И
В
Р
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

OCJENE I PRIKAZI

Tihomir Ostojić, Srpska književnost od Velike Seobe do Dositeja Obradovića. Sr. Karloveci Srp. Manastirska Štamparija 1905. Cijena 1'60.

Dojakošna naša literarna istorija kao da je maćehinskijem okom gledala poznije periode i srpske i hrvatske kńige. U dubrovačkoj kńiževnosti, na primjer, o piscima šesnaestoga vijeka znamo, zahvaleći krasnijem otkrićima prof. Jirečeka, i kome su bili epitropi, i kad su svjedočili i stotinu drugih, istina interesnijeh, ali za karakteristiku dotičnijeh pisaca gotovo izlišnijeh sitnica; dok je o kńiževnicima poznijega vremena, recimo osamnaestoga vijeka, broj monografija neznatan, spisi su im još po rukopisima, a prijatelj naše kńiževne prošlosti upućen je hvatati nedošljednosti i opažati krupne griješke u raspravama gotovo svih literarnijeh istorika, od Appendini redom do Lubića, pa i dalje. Vremenom će, nema sumnje, barem za pojam upotreblavańa latinaškog pisma, mnogo toga srediti akademjska publikacija „Grada za povjest hrvatske kńiževnosti“, koja je i doslije, u prve tri sveske, pod redakcijom na žalost rano preminuloga naučnika, akademika Milivoja Šrepla iznijela na vidjelo, recte otela propasti, više zanimljivijeh spisa. Među tijekom ako i letimičan prijedlog naše bibliografije uvjeriće svakoga, da još i sad grdna provalija zija između naučnog ispitivańa spisa Gundulićevijeh suvremenika na slovjenskom jugu i kńiževnoga preporoda na istočnom i zapadnom dijelu našega naroda, s toga će svakoga prijatelja naše literarne prošlosti istine obeseliti ovaj uspjeti pokušaj g. Ostojića barem djelomičnoga ispuńańa te provalije. Gosp. Ostojić sabrao je svoja nastavnička, za čudo popularno obradena, predavańa o literarnijem tvorevina nama Srbala u zemljama krune sv. Stjepana do Vukova predšasnika filozofa Dositeja, te je srpsku čitalačku publiku podario kńigom, kojoj smo gore ispisali natpis. Kńiga je mahom puna interesnijeh dojako nepoznatijeh podataka, koja je pisac sabrao prevrćući prašne rukopise, u većini slučajeva avtografa našijeh slaveno-srpskijeh prosvjetnijeh radenika u onoj mračnoj periodi,

kad je pravoslavnijem Srbima i ime i vjera bila u pogibli. Samo se sobom razumije da je pisac upotrijebio i vrlo opsežnu literaturu, s toga i rezultat njegova proučavanja može pogotovo služiti obličjem, kako se imaju pisati istorije književnosti pojedinih, doslije slabo ispitanih, perioda. Ne možemo prežaliti, što se j- g. Ostojić iznevjerio svome obećanju, da će ovoj knizi dodati potpunosti radi i dikeije o književnosti našijeh prosvjetnijeh radenika toga vremena na Primorju, ali nas tješi nada, da će on vremenom obogatiti srpsku knigu tijekom prilogom, koji će, više smo no uvjereni, biti i poučan i dragocjan.

— nd —

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

У
Н
И
В
Е
Р
С
К
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
Ј
О
Т
Е
К
А

BIJEŠKE.

KNIŽEVNOST.

Sedamdeseta obljetnica preporoda hrvatske knige — Na 10 januara o. g. navršilo se je ravno sedamdeset godina, što je gotovo neznatna kita mladih radenika u Zagrebu stala buditi uspavani hrvatski narod, ništiti skućene provincijske pojmove, uvadati mjesto kajkavskoga štokavski govor za književni jezik i širiti u narodu slovjensku uzajamnost i nadu u bolju budućnost balkanskijeh Slovjena. Baš toga dana g. 1835 izašla je prvi put „Danicza Horvatzka, Slavonzka y Dalmatinzka“, kao nedjeljni književni prilog uz „Novine Hrvatzke“. Biće u tome pokretu bilo i političkijeh nada, ali ko bi to zamjerio Kollárovijem učenicima, mladijem idealistima, koji su preduzeli tako tešku zadaću prosvjetnog vaskrsa svoga roda, gotovo svi u godinama, kad mašta nad maglovitom budućnosti širi zamamljivu koprenu, išaranu ružičastijem šarama! Istina, dosta tijeh radenika, radi poznijeg im vladanja, nije bilo baš kristalnoga haraktera, ali pred pošledicama, njihova nastojaña i lijepijem prosvjetnijem napretkom bratskog nam naroda, rado ćemo oprostiti onijem bivšijem ljudima, iza nagomilanijeh razočaraña pravijem političkijem ruševinama. Zadržavajući pravo, da u jednom od narednijeh brojeva progovorimo opširnije o tome presudnome pokretu, svijem učesnicima prosvjetnog preporoda hrvatskog naroda kličemo: Slava!

* * *

Natpis na grobu D. Toma Ivanovića u crkvi „sv. Križ“ na trećem Konału u Dubrovniku

BUS

THOMAS IVANNOVICH SIBI, ET SUCCES:
SACRIFICANS, RESIDENS, MORIBUNDO
ASSISTERE VELOX,
SANCTA DOCENS ISTAM LAETUS
ADIBIS HUMUM.
CIO IO CCLXXXV

Pop Tomo Ivanović Dubrovčanin, pisac je knjižice „Plač B. Marije Djeve iz srpskijeh slova u slovinska prinesen, uzmnožen, ponapравjen i pokloñen“ itd. (Prvo izdanje g. 1783, a drugo g. 1838; molitveniku je izvor Divkovićev „Плач бл. Дивице Марие“). Sjem toga napisao je „Pravovjerstvo starih Dubr. mladim na izgled“ (štam. g. 1804) i preveo „Živote svetaca“ isusovca Kroisetta (biće se izgubili), te, kako sam u „Plaču“ napomiñe, ñima dodao i žitije „sv. Save, kaludera i biskupa srpskoga i parca Hecegovine“, a u tome se je prijevodu služio „riječima pisalaca i moškovskijeh i glagoļačkijeh i srpskijeh“.

* * *

WWW.UNILIB
УНИВЕРЗИТЕТСКА
Библиотека
Pjesnik Andro Ganpijero Pauli, o kome je u predašnoj svesci bila riječ, avktor je još nekijeh zajedljivijeh pjesama, kao „Zvončca“, „Prca“ itd. Ovom prilikom priopćujemo njegovu pjesmu „Protiva ispraznosti sadašnoj Dubrovnika“ (po novijem prijepisu u M. P. B. Broilli):

Dubrovnice, ah! nekada	Dikle tvoje sred slobode
lijepi izgledu svijetu svemu,	ne u kućam kô prije skrovne,
proplačem se gorko sada	u tanceñu dni provode,
u načinu sadañemu.	štiju ÷uvene liste otrovne.
Ginu u tebi sve kreposti,	Sve ovo prijeti po načinu
svaka izvrsnos, vajmeh! gine	svrhu i poraz Dubrovniku,
a kraljuju ispraznosti	kî već ne ima u istinu
i u napravah sve taštino.	od prijašñega grada sliku.

Interesno je napomenuti, da je toj pjesmi poznata pjesnikinja Anica Bošković dodala ova dva stiha:

Kad je on reko ovo tada,
da što izreko ne bi sada!

* * *

Bišeke o braći Ferićima iz dnevnika vikara D. Dominika Sokolovića:
1819 majus 30. Niccolò Ferrich Vescovo di Mercana e Trebigne passò da questa a miglor vita ai 30. di Maggio 1819. giorno di Domenica di Pentecoste in età d'Anni 83. e giorni venti alle 2, ore ed un quarto dopo mezzo giorno.

1820 martius 13. D. Giuro Ferrich. Morto ai 13. di Marzo 1820. alle 9:¼ di Sera in Età di Anni 80. Me: 9: gio: 7.

1820 majus 31. Anniversario Voscovo D. Ferrich fatto celebrare nel Convento dei PP. Francescani ove è stato seppelito il d. Monsignore, la Messa fù cantata in terzo sotto l'Organo, e Canto fermo il Canto fù diretto dal Lettore P. Benigno Albertini, e la messa fù celebrata da P. Angelo, ed ho dato per Lemosina Pez. Col. 2.

Sveštenik Sokolović je, kao i većina njegovijeh suvremenika, bio marljiv sabirač dubrovačkijeh sitnica, pa ćemo u svoje doba priopćiti njegovu zbirku „Copia d'alcune Lettere scritte a diverse Persone dal Padre Benedetto Rogacci della Comp. di Gesù“.

* * *

Epigram Jakova Betondića trima sveštenicima na Koločepu (Rkp. Mal. braća, vol. 793):

„Tres sunt Presbyteri Calaphodi saxa colentes,
Missa tamen Festis nulla precata bene est,
Unus¹⁾ iat super Altari, delirat et alter²⁾,
Tertius³⁾ aegrotus sacra relecta facit.“

¹⁾ Svilokos, ²⁾ Paroh, ³⁾ D. Simo Trošan (Trosani).

Svećenik Simo Trošan, kanonik sv. Jerolima u Rimu, je pisac knjižice „Bogoљubnos, koja se djeluje u petak veliki“, a ta je knjižica, počevši od konca osamnaestoga vijeka, izašla do jako u najmađe dvadeset izdanja.

* * *

Iz pjesama Marija Kabožića-Kordice (Caboga). — Biografiju toga satiričkoga pjesnika (1505-1582) štampao je pok. A. Fabris u kalendaru „Dubrovniku“ za god. 1900 (str. 162-4) i to iz jednoga novijega rukopisa u M.P.D. Bara Broilli, otkuda i mi vadimo ovu Kaboginu

Pjesan

Na rasad strašilo od gaća postavi,
gizdava mâ vilo, ter mene ostravi;
bijela si rumena kako varen jastog,
cjeć tvoga imena smamjen sam ja nebog.
Neg repa slada si i boja neg kupus,
po svetoga Vlasi za te grem kako puž;
jak svijeća lojana topim se na svakčas,
vodiš me svezana kakono da sam pas.
Ako me ne budeš od toga slobodit
praju t', da se bludeš, oči ti ću podbit.

* * *

U „Agramer Tagblatt“ napisala je poznata hrvatska književnica Viktorija Risaković lijepi i valani prikaz o našem velikom pjesniku Vojislavu i njegovim pjesmama. Gospoda Risaković je već zadužila srpstvo sa svojim radom o Branku. Slične radnje na stranim jezicima, za srpstvo su velika dobit.

* * *

Srpski umotrovi u prevodima. Българска Сбирка (sv. 1.) ima u prevodu St. Kuntičeva priču Sima Matavulja: Zvona. — Nusićev: Knez od Semberije preveden je na bugarski i prikazan u Sofiju na dan Nušićeve proslave dvadesetpetgodišnice književnoga mu rada. To je kažu prva srpska drama na bugarskoj pozornici. Teodor Škrbić preveo je u „Pécsi Napló“ (br. 41.) iz Nušićevih „Ramazanskih večeri“: Salih pič.

* * *

Na 7 ov. mj. proslavio je gosp. Branislav Nušić dvadesetpetgodišnicu književnog rada.

U počast bila mu je u večer svečana prestava, a poslije ne priredjen je veliki banquet, na kom je slavjenika najprije pozdravio presjednik Matice

Srpske gosp. Antonije Hačić. Slavjenik je primio silu telegrafskih čestitaka i pozdrava iz svih jugoslavenskih središta i strana. Istu večer priredeno mu je bilo slavlje u Sofiji, te se je predstavljao njegov „Knez od Semberije“, prva srpska drama u bugarskom prijevodu.

* * *

H. C. Andersen. — U Kopenhagenu spremaju se da na svečan način proslave stoti rodendan pjesnika priča H. C. Andersena, dne 2 Aprila. Kraljevski teatar davaće komediju „Ole Lukoje“ (seoski čovulak).

* * *

Ispravak. — Naknadno smo zapazili, da je narodna pripovijetka iz Vrčevičeve zbirke „Удовац и његове три жене“ (u ovoj svesci „Srda“ na str. 133) bila već štampana, i to pod natpisom „Udovaz (sic!) i žene“ u almanahu „Dubrovnik zabavnik narodne štionice dubrovačke za godinu 1867“ (U Spletu 1866, str. 146).

PROSVJETA.

Zanatlijske škole u Srbiji. — Naredbom ministra privrede u Biogradu otvaraju se u svim većim varošima u Srbiji zanatlijske škole. U Biogradu će biti dvije, viša i niža. Niža škola trajaće tri, viša dvije godine. U nižu školu idu djeca, koja ne znaju čitati ni pisati, nego se tu uče zanatu i pismenosti, a u višu idu oni koji mogu slušati istoriju, geografiju, račun, knjigovodstvo, crtanje i lijepo pisanje. Predavanja se drže nedelom i praznicima po 6 časova, i jednog radnog dana u sedmici po 2 časa.

* * *

Zadužbina Dr. Lube Radivojevića. — Pokojni dr. Lubo Radivojević ostavio je 100.000 dinara, da se iz prihoda tog novca širi prosvjeta u narodu. Odbor te zadužbine raspisao je sada nekoliko nagrada na djela za narod, koja će se nagraditi iz toga fonda. Prva nagrada je 500 dinara, na djelo iz agrikulturne hemije. Druga je nagrada 400 dinara na djelo „Pouka iz ratarstva“. Treća je nagrada 500 dinara na djelo „O hrani i stanu“ (ako se posebno napiše o hrani 300 din., a posebno o stanu 200 din.). Sva ta djela ne smiju biti veća od 5 štampanih tabaka veličine izdaña srpske književne zadruge. Rok stječaju traje do 1/13 Juna ove godine.

* * *

„Srpska Braća“ patrijotsko društvo. — Na 5 Februara imali su u Biogradu naša braća iz Stare Srbije i Maćedonije svoj skup u domu „Svetoga Save“. Na ovom skupu osnovana je patrijotska zadruga „Srpska Braća“. Prema ustanovi članovi mogu biti samo Srbi, koji su porijeklom iz Stare Srbije ili Maćedonije a žive stalno u Srbiji ili se u noj poradi posla ili zarade za kraće ili duže vrijeme zadržavaju. Zadatak je „Srpske Braće“ da vodi račun i brigu u svakom pogledu o svojim sunarodnicima iz Stare Srbije i Maćedonije.

Škola za novinare. — Prije nekog vremena u sjednici ruskih žurnalista u Moskvi saopštio je profesor Vladimirov plan za osnivaње naučnih i praktičnih kurseva za novinare. Ko bi htio da stupi u koji od ovih kurseva ne bi morao biti naročito kvalifikovan. Primala bi se odrasla i muška i ženska lica. Potpuni kurs imao bi tri semestra, a svaki bi trajao četiri mjeseca. U nastavni plan ušli bi ovi predmeti: enciklopedija prava, politička ekonomija, filozofija prava, državno pravo, privatno građansko pravo, sudsko pravo, etika, opšta istorija, istorija književnosti i lijepih vještina i reportaža. Pored ovih predmeta držala bi se predavaња iz stenografije, crtaња i fotografske vještine. Profesor Vladimirov dobio je već dozvolu od države, da može ove kurseve otvoriti.

* * *

Proletna izložba radova ruskih umjetnika. — Prvih dana Aprila, dakle početkom proleća, otvoriće se u Petrogradu, u prostorijama „Akademije umjetnosti“ proletna izložba slika i drugih umjetničkih radova i to samo ruskih umjetnika.

* * *

Ch. Andier, Gauthiot i još nekoliko profesora i učeņaka, utemeljili su nedavno društvo za proučavaње jezika i moderne književnosti. Svrha je društva da skupi u jedno luđe, koji se interesuju za take radnje, i dade prilike diskusijama. Za sada je djelatnost društva ograničena na one narodnosti, čiji jezik spada u germanski ili slavenski skup. Oni, te hoće da budu članovi toga društva, ne treba da imaju nikakvog naslova, već je dosta da im djeveruju dva upisana člana.

ZNANOST i NAUKA.

Oceanska karteografija. — Dojakošnje karte o Oceanima imale su tu pogriješku, da su bile sastavljene po vrlo maloj skali. Na međunarodnom kongresu u Berlinu 1899., bilo se odlučilo da se sastavi nova karta o oceanu po većoj skali, i da se osim toga ustanovi jedna, svim jezicima zajednička terminologija, da se tako izbjegnju pometnje. Šest karteografa pod predsjedništvom Monakovskog kneza, uzeli su na se tu dužnost, te evo prikazaše na geografskom kongresu u Washigton-u, Decembra 1904., svoje radnje, koje su naišle na opće odobrenje i priznaње. Drži se, da će se ove godine moći potpuno izvršiti ova radnja.

* * *

Novi vrst tračnica. — Tračnice željeznoga puta troše se veoma mnogo, a naročito na prugama gdje je promet vrlo često. Do sada su se tračnice pravile iz smjese nade i nikela. Metropolitanska željeznica u Bostonu napravila je tračnice iz smjese nikela i mangana, te se je ispostavilo, da je njihov otpor pri trošeću mnogo jači od prvašćih.

* * *

Problem pauperisma. — Ovaj bi se problem mogao riješiti, veli prof. Shaler, čineći prikladne polodjelstvu zemlje do sada neobrađene. To bi bilo, na neki način, povećati površinu zemaľsku, pružiti onim te nemaju ništa jedan način i sredstvo za življenje. Ove neobrađene, uprav puste zemlje, do-tjerale bi se u red, kad bi se sistematično kanalizovali neplodni predjeli i kad bi se presušile močvare. Europa je to već počela svojim radnjaма u Holandiji; ali u Sjedinenim Državama ima još tisuća i tisuća četvornih ki-lometara neobrađene zemlje. Nije to samo u Americi, već i u Africi a oso-bito u području Nila. Jednako je i u Aziji. Prof. Shaler zaključuje, da zemlja nije preveć malena za čovječanstvo, jer da se može urediti i spraviti mjesta za svakoga, a da se niko ne boji umrijeti od gladi.

* * *

Pučke škole u New-York-u svetkuju stogodišnicu. Nih je ustanovila općina, i nema kolosalnije općinske ustanove od ove, jer ona zapada godiš-će 100 milijuna franaka. Te su škole svrstane u više od 500 zgradâ, koje pohada pô milijuna djece. Dvanaest hiljada učitelja i učiteljica vrše svoje zvanje i primaju platu od godišnjih 90 milijuna franaka. Resultati nijesu i-pak povoljni, kako bi se moglo izvesti iz brojaka: 38% djece zaostaju u nauci, a 70 od tisuće ne hrane se dovoljno. Ova konstatovana fakta uzrok su žestokim prepirkama u parlamentu i po novinama u Sjedinenim Dr-žavama.

* * *

Pedesetgodišnica laryngoskopa. — Čitaocima ne će biti poznato, da je laryngoskop, koji je prouzrokovao revoluciju u patologiji grla, dušnika i jetnaka, iznašao ne kakav stručnjak, već jedan prosti pjevač. Manuel Garcija iznašao ga je i opisao mu način uporabe još god. 1855. Kraljevsko Društvo u Londonu svetkuje ovo dana 50-godišnicu ovog aparata, a u isto vrijeme sam Manuel Garcija svetkuje svoju stogodišnicu.

NOVE KNJIGE.

Izašle iz štampe 93—95 sveske (broj III—V, za god. 1905) *Male Bi-blioteke*, pod uredništvom gosp. Rista Kisića. U ovim je sveskama izašlo „Stradaće mladoga Vertera“ od J. Volfanga Göthe-a, u prijevodu od gosp. Branka Mušicki. Uz ove sveske izašao je „Prijeleg“, prilog „Male Biblioteke“ broj III—V.

Утоцљено звоно, Г. Хауптмана, превео Р. Одавић. Београд. Штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије 1905. Страна 169, цијена 2 круне.

Г. Баласчев, *Неиздати турски документи о српском устанку 1813*, Прештамповано из „Српског Књижевног Гласника“ (Књ. XIV). Београд, Штам-парија Св. Николића 1905. Страна 33.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА